

ॐ

ત્રણ થોક સંગ્રહ.

(છ કાયના બોલ, નવ તત્વ અને છ આરા).

એક સ્વયંભિર્બંધુ તરફની મદદથી
લીંબડી સંપ્રદાયના વિદ્વાન માહારાજ શ્રી મુલામચંદ્રજી
તથા શ્રી વીરજી સ્વામી પાસે મુદ્રાથી,
જપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,
વાડીલાલ કાકુભાઈ સંઘવી

કે. સારંગપુર-તળીયાની પોળ,

અમદાવાદ.

આદિતિ ૧લી

એવત ૧૯૮૦

પ્રત ૫૦૦.

અને ૧૯૮૪.

કીમત સદાય મુક્ત.

શ્રી મહાવીર પ્રભુની સ્તુતિ.

(રામ-આદિ, ગુણવંદી ગુણસત્ર એ લય.)

જયવંતા પ્રભુ વીર, હમારા,	જયવંતા પ્રભુ વીર;	એ રોક.
સાસન નાયક ધીર, હમારા,	જયવંતા પ્રભુ વીર.	
શાસન સરોવર સરસ આપતું,	તત્ત્વે રસે બરધુર;	
તેમાં નહાતાં તરતાં નિભે,	શુદ્ધ શાય અમ ઉર.	
સાત્ત્વિક બાવે જેહ પ્રકાશ્યું,	વાસ્તવિક તત્ત્વ સ્વરૂપ;	
અસ્તિકતામાં રમિયે તેથી,	આનંદ શાય અનૂપ.	હમારા.
આપ પ્રકાશિત જ્ઞાન બગીચે,	ખીલ્યાં છે બહુ ફૂલ;	
સુખધિ વાસુની સરસ લહેરથી,	અમે છીએ મશગૂલ.	હમારા.
આપ વિશાળ વિચાર બૂમિયે;	ઉછાં કલ્પ અંકુર;	
રસબર તેનાં ફૂલ આખીને,	રહેશું આપ હજૂર.	હમારા.
નામ આપતું નિશ્ચિન પ્યાર,	રમી રહ્યું અમ ઉર;	
તેની ખાતર પ્રાણ અર્પવા,	અમે છીએ મંજૂર.	હમારા.
માર્ગે બતાવા અમ ઉપર જે,	કર્યો મહા ઉપકાર;	
અર્પણ કરીએ સર્વ તથાપિ,	શાય ન પ્રત્યુપકાર.	હમારા.
ચરણ આપનાં શરણ હમારે,	મરણ્યુજન્ય બય દૂર;	
દોઢી માત્રક 'રત્નચંદ્ર' જયમ,	તમ દર્શન આપૂર.	હમારા.

અમરકાવ્ય-ધી " હાલમેક જુમિલી " ગ્રિન્ડીંગ પ્રેસમાં
પરીખ દેવીદાસ હનનલાલે છાપ્યું.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગજરાતી કૉપીરાઝિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૧૧૪૨ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ મ.પી. ૧૦૧૩ ૨૦૨૧ ૨

વિષય ટે. - ૪

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
૧૯૪૨
ગુજરાતી કોપીરાઈટ સંગ્રહ
૬-૧૬

શ્રી છકાયના બોલ.

(નવતત્ત્વ, છ આરા સાથે.)

શ્રી છકાયના બોલ.

અથ છકાયના બોલ લખ્યા છે ॥ પ્રથમ છકાયના નામ કહે છે. ॥ પહેલે બોલે ઈંદી થાવર કાય ॥ ૧ ॥ બંભી થાવર કાય ॥ ૨ ॥ સપિ થાવર કાય ॥ ૩ ॥ સુમતિ થાવર કાય ॥ ૪ ॥ પયાવચ થાવર કાય ॥ ૫ ॥ જંગમ કાય ॥ ૬ ॥ એ છકાયના નામ કહ્યાં ॥ હવે ગોત્ર કહે છે ॥ પૃથ્વી કાય ॥ ૧ ॥ અપ કાય ॥ ૨ ॥ તેઉ કાય ॥ ૩ ॥ વાઉ કાય ॥ ૪ ॥ વનરુપતિ કાય ॥ ૫ ॥ ત્રસ કાય ॥ ૬ ॥ એ છ ગોત્ર કહ્યાં ॥

હવે પૃથ્વીકાયના બે લેહ છે ॥ સૂક્ષ્મ ને બાહર ॥ સૂક્ષ્મ તે આખા લોકમાં ભર્યા છે. તે આપણી નજરે ન આવે ॥ કેવલજ્ઞાની જાણે દેખે ॥ ૧ ॥ હવે બાહર પૃથ્વીકાયના નામ કહે છે ॥ પહેલે બોલે માટી ને મીઠાની જાત ॥ ૧ ॥ બીજે ખડી ને ખારાની જાત ॥ ૨ ॥ ત્રિજે કાળમિઠ મરડીયા પહાણ ને સિદ્ધજ્ઞાની જાત ॥ ૩ ॥ ચોથે હીંગલો ને હડતાળની જાત ॥ ૪ ॥ પાંચમે ગેડ ને ગોપીચંદનની જાત ॥ ૫ ॥ છઠે રત્ન પરવાળાની જાત ॥ ૬ ॥ સાતમે બોલે સોનું, રૂપું, સીસું, ત્રાંબુ, લોહ વગેરે ધાતુની જાત તથા સોળ જાતના રત્ન, આદે તેંતાલીસ જાતની પૃથ્વીકાય છે. તેમાં સુંવાળી અને ખરખરી (કઠણ) એવા બે લેહ છે, તેમાં

સુંવાળીના સાત લેહ ને ખરીખરીના છત્રીસ લેહ, એ તેંતાલીસ જાતની પૃથ્વીકાય છે. તેના એક એક ઠકડામાં અસંખ્યાતા જીવ શ્રી ભગવંતે કહ્યા છે. તેમાંથી જીવાર તથા પીલુ જેટલી પૃથ્વીકાય લઇએ, તેમાંથી એક એક જીવ નીકળીને પારેવા જેવડી કાયા કરે તો એક લાખ જોજનના જંબૂદ્વીપમાં સમાય નહિં એમ જાવત અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર ભરાય એટલા જીવ છે. તેના કૂળ ખારલાખ કરોડ છે. તેનું આઉણું જઘન્ય અંતર મુહૂર્તનું છે. ઉત્કૃષ્ટ જીવ જીવ, તે નીચે મુજબ. સુકુમાળ માટીનું એક હજાર વરસનું, શુદ્ધ માટીનું ખારહજાર વરસનું, વેળું (રેતી) નું ચૌદ હજાર વરસનું, મણ્ડસીલનું સોળ હજાર વરસનું, કાંકરાનું અઠાર હજાર વરસનું, ખર તે કઠણ પૃથ્વી, વજ, હીરા વગેરે તેનું ખાવીશ હજાર વરસનું આયુષ્ય છે, તેની દયા પાળીએ તો અનંતા મોક્ષના સુખ પામીએ. ઇતિ પૃથ્વીકાય સમાપ્ત ॥ ૧ ॥

હવે અપકાય તે પાણી, તેના બે લેહ છે. સૂક્ષ્મ ને ખાદર, સૂક્ષ્મ તે આખા લોકમાં ભર્યા છે. તે આપણી નજરે ન આવે, ફક્ત કેવળી દેખે. હવે ખાદર પાણીના નામ કહે છે. પેહેલે બોલે વરસાદ ને કરાના પાણી ॥ ૧ ॥ બીજે બોલે ઝાકળ ને ધુમરના પાણી ॥ ૨ ॥ ત્રીજે કુવા, તળાવ ને નદીના પાણી ॥ ૩ ॥ ચોથે દરીયા ને ઝરણાના પાણી ॥ ૪ ॥ ખારા ખાટા પાણી ॥ ૫ ॥ મોળા મીઠા

પાણી ॥ ૬ ॥ જુઠા જુઠા રસના સાત સમુદ્ર છે તેના પાણી, લવણ સમુદ્રનું પાણી ખારું છે, કાળોદધી સમુદ્રનું પાણી મીઠું, ઠાણું ને ભારે છે, એક સમુદ્રનું ધીના રસ સરીખું છે, એક સમુદ્રનું દુધના રસ સરીખું છે, પુષ્કર અને સયંભુરમણ એ બે સમુદ્રનું મીઠું, આછું, હલકું ને પથ્ય છે, ને એક સમુદ્રનું પાણી મદીરાના રસ સરખું છે ॥ ૭ ॥ બાકી અસંખ્યાતા સમુદ્રના પાણી શેરડીના રસ જેવા છે, એ આદે ઘણી જાતના પાણી છે, તેના એક ખીંદુમાં અસંખ્યાતા જીવ શ્રી ભગવંતે કહ્યા છે. તેમાંથી એક એક જીવ નીકળીને સરસવના ઢાણા જેવડી કાયા કરે તો એક લાખ જોજનના જંબૂદ્વીપમાં સમાય નહિ. “પુર્વની પેરે.” તેના કૂળ સાતલાખ કરોડ છે. તેનું આયુષ્ય જઘન્ય અંતર મુદ્દર્તનું, ઉત્કૃષ્ટું સાત હજાર વરસનું છે. તેની દયા પાળીએ તો અનંતા મોક્ષના સુખ પામીએ. ॥ ૨ ॥

હવે તેઉકાય તે અગ્નિ. તેના બે લેહ, સૂક્ષ્મ ને બાહર. સૂક્ષ્મ તે આખા લોકમાં ભર્યા છે. તે આપણી નજરે ન આવે. કેવળજ્ઞાની જાણે કેએ ॥ ૧ ॥ હવે બાહર અગ્નિના નામ કહે છે. પેહેલે બોલે ચૂલા ને લકૂની અગ્નિ ॥ ૧ ॥ ધુમાડા ને તાપણીની અગ્નિ ॥ ૨ ॥ ચક્રમક ને વીજળીની અગ્નિ ॥ ૩ ॥ દીવા ને ઉમાડાની અગ્નિ ॥ ૪ ॥ ધગધગતા લોહા ને અરણીની અગ્નિ ॥ ૫ ॥ એ આદે દર્ષને

ઘણી જાતની અગ્નિ છે, તેના એક તણખામાં અસંખ્યાતા
 જીવ ભગવંતે કહ્યા છે. તેમાંથી એક એક જીવ નીકળીને
 ખસખસના દાણા જેવડી કાયા કરે તો એક લાખ જોજ-
 નના જંબૂદ્વીપમાં સમાય નહિ. તેના કૂળ ત્રણ લાખ
 કરોડ છે. તેનું આયુષ્ય જઘન્ય અંતર સુદર્શનું, ઉત્કૃષ્ટ
 ત્રણ અહોરાત્રીનું છે. તેની કયા પાળીએ તો અનંતા
 મોક્ષના સુખ પામીએ. ॥ ૩ ॥

હવે વાઉકાય તે વાયરો, તેના બે ભેદ છે. સૂક્ષ્મ ને
 બાહર, સૂક્ષ્મ તે આખા લોકમાં ભર્યા છે. તે આપણી નજરે
 ન આવે. જ્ઞાની બાણે દેખે ॥ ૧ ॥ હવે બાહર વાયરાના
 નામ કહે છે. ઉગમણો ને આથમણો વા ॥ ૧ ॥ ઉત્તર ને
 દક્ષિણનો વા ॥ ૨ ॥ ઉંચો, નીચો ને ત્રીજો વા ॥ ૩ ॥
 વંટોળીઓ ને મંડળીઓ વા ॥ ૪ ॥ ગુંજવા ને સુધવા
 ॥ ૫ ॥ એ આદે દઈને ઘણી જાતનો વાયરો છે ॥ તે કેમ
 કરી હણાય છે ? તે કહે છે. ઉઘાડે મોઢે બોલ્યે ॥ ઝાપટ
 નાંખવે ॥ સુપડે સોવે ॥ ઝાટકવે ॥ કાંતવે ॥ પીંજવે ॥
 ટાળોટા વગાડવે ॥ વીંઝણે વીંઝવે એટલે હલાવે ॥ હીંચાળે
 હીંચકવે ॥ એ આદે દઈને ઘણી જાતના શસ્ત્રે કરી હણાય
 છે. તેમાં એકવાર ઉઘાડે મોઢે બોલ્યે અસંખ્યાતા જીવ
 હણાય છે. તેમાંથી એક એક જીવ નીકળીને વડના પીંજ
 જેવડી કાયા કરે તો લાખ જોજનના જંબૂદ્વીપમાં સમાય
 નહિ. તેના કૂળ સાતલાખ કરોડ છે. તેનું આયુષ્ય જઘન્ય

અંતર મુહૂર્તનું, ઉત્કૃષ્ટ ત્રણહજાર વરસનું છે, તેની દયા પાળીએ તો અનંતા મોક્ષના સુખ પામીએ ॥ ૪ ॥

હવે પાંચમે બોલે વનસ્પતિ કાય ॥ તેના બે લેહ ॥ સૂક્ષ્મ ને બાહર ॥ સૂક્ષ્મ તે આખા લોકમાં ભર્યા છે ॥ તે આપણી નજરે ન આવે જ્ઞાની બાણે દેખે ॥ હવે બાહર વનસ્પતિ કાય તેના બે લેહ ॥ પ્રત્યેક ને સાધારણ ॥ પ્રત્યેક તે કોને કહીએ ? એક શરીરે એક એક એવ હોય તેને પ્રત્યેક કહીએ ॥ ૧ ॥ એક શરીરે અનંતા એવ હોય તેને સાધારણ કહીએ ॥ ૨ ॥ હવે પ્રત્યેક વનસ્પતિ કાયના નામ કહે છે ॥ પેહેલે બોલે વૃક્ષ ને વેલાની જાત ॥ ૧ ॥ બીજે રીંગણી, તુલસી ને ગુલમની જાત ॥ ૨ ॥ ત્રીજે એરડા, આકડા ને ધંતુરાની જાત ॥ ૩ ॥ દાડમ, શેરડી ને કેળાંની જાત ॥ ૪ ॥ ધો, કેવડો, ઠાભડો ને તરણાની જાત ॥ ૫ ॥ કુલ, કમળ ને નાગરવેલની જાત ॥ ૬ ॥ બોરડી, ફેરડો, કસેળાની જાત ॥ ૭ ॥ જીવાર, બાજરો, મઠ, મકંઈની જાત ॥ ૮ ॥ સુવા, મોઘરી, તાંજળજે, વાલોળ ફળીની જાત ॥ ૯ ॥ એ આદિ દઇને ઘણી જાતની પ્રત્યેક વનસ્પતિ છે ॥ તેમાં ભગવંતે ત્રણ પ્રકારના એવો કહ્યા છે ॥ સંખ્યાતા ॥ ૧ ॥ અસંખ્યાતા ॥ ૨ ॥ અને અનંતા ॥ ૩ ॥ તેનું આયુષ્ય જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું, ઉત્કૃષ્ટ હસહજાર વરસનું છે ॥ તેની દયા પાળીએ તો અનંતા મોક્ષના સુખ પામીએ ॥ ૫ ॥

હવે સાધારણ વનસ્પતિ કાયના નામ કહે છે ॥ પેહેલે

લીલકુલ ને સેવાળની જાત ॥ ૧ ॥ બીજે ગાજર મુળાની
જાત ॥ ૨ ॥ ત્રીજે ડુંગળી લસણની જાત ॥ ૩ ॥ ચોથે
આદુ ને ગરમરની જાત ॥ ૪ ॥ પાંચમે કંટાળો થોર,
ખુરસાણી, કુંવાર, સેલરાની જાત ॥ ૫ ॥ છઠે મોથ ને લુ-
ણીની જાત ॥ ૬ ॥ ઉગતા અંકુર ને કુણી કાકડીની જાત
॥ ૮ ॥ એ આદે ઘણી જાતની સાધારણ વનસ્પતિ છે ॥
તેમાં ભગવંતે ત્રણ પ્રકારના જીવ કહ્યા છે ॥ સંખ્યાતા
॥ ૧ ॥ અસંખ્યાતા ॥ ૨ ॥ અનંતા ॥ ૩ ॥ તેમાં એક
કંદમુળના કકડામાં અસંખ્યાતા શરીર છે ને એક એક
શરીરે અનંતા જીવ છે ॥ તે સમયે સમયે એક એક જીવ
કાઢતાં અનંતે કાળે પણ એક શરીર ખાલી ન થાય પણ
ઘણે અનંતે કાળે ખાલી થાય ॥ તેનું આયુષ્ય જઘન્ય ને
ઉત્કૃષ્ટ અંતમુંદૂર્તનું છે ॥ તે બેનાં કૂળ અઠાવીશ લાખ
કેડ છે. તેની કયા પાળીએ તો અનંતા મોક્ષના સુખ
પામીએ ॥ ૫ ॥

હવે ત્રસ કાય ॥ તેના ચાર ભેદ ॥ બેઇન્દ્રિય ॥ ૧ ॥
તેઇન્દ્રિય ॥ ૨ ॥ ચઉરિન્દ્રિય ॥ ૩ ॥ પંચેન્દ્રિય ॥ ૪ ॥ હવે બે
ઇન્દ્રિયના બે ભેદ ॥ અપ્રજ્ઞતા ને પ્રજ્ઞતા ॥ બેઇન્દ્રિય કેને
કહીએ ? જેને કાયા ને જીવ્યા. કાયા તે સ્પર્શેન્દ્રિય ને જીવ્યા
તે રસેન્દ્રિય એ બે ઇન્દ્રિય હોય તેને બેઇન્દ્રિય કહીએ ॥ તેના
નામ ॥ જળો ને પોરાની જાત ॥ ૧ ॥ કીડા, કરમીઆ,
સરમીયાની જાત ॥ ૨ ॥ મામણમુંડા ને અળસીયાની જાત

॥ ૩ ॥ લટલાળની જાત ॥ ૪ ॥ શંખ છીપ ને કોડાની
જાત ॥ ૫ ॥ એ આદે દઈને ઘણી જાતના બેઇદ્રિય જીવ
છે ॥ તેના કૂળ સાતલાખ કરોડ છે. ॥ તેનું આયુષ્ય જઘન્ય
અંતરમુહૂર્તનું, ઉત્કૃષ્ટ બાર વરસનું છે ॥ તેની દયા પાળીએ
તો અનંતા મોક્ષના સુખ પામીએ ॥ ૬ ॥

હવે તેઇદ્રિયના બે ભેદ ॥ અપ્રજ્ઞતા ને પ્રજ્ઞતા ॥ તેઇદ્રિય
કેને કહીએ ? ॥ કાયા તે સ્પર્શદ્રિ, મુખ તે રસેન્દ્રિ ને
નાશીકા તે ઘ્રાણેન્દ્રિય એ ત્રણ ઇદ્રિય હોય તેને તેઇદ્રિય કહીએ
॥ તેનાં નામ ॥ જીવં લીંબની જાત ॥ ૧ ॥ ચાંચડ માંકડની
જાત ॥ ૨ ॥ કીડી કંથવાની જાત ॥ ૩ ॥ માટલા ને
ધનેડાની જાત ॥ ૪ ॥ જીવા, ઇતડી, ગીંગોડાની જાત ॥ ૫ ॥
ધીમેલ, ઉઘઈ ને ગધેયાની જાત ॥ ૬ ॥ કાનખજુરા ને
સંકોડાની જાત ॥ ૭ ॥ એ આદે ઘણી જાતના તેઇદ્રિય
જીવ છે ॥ તેના કૂળ આઠ લાખ કોડ છે ॥ તેનું આયુષ્ય
જઘં અંતર્મુહૂર્તનું, ઉં ઓગણપચાસ દિવસનું ॥ તેની દયા
પાળીએ તો અનંતા મોક્ષના સુખ પામીએ ॥ ૨ ॥

હવે ચઉરિન્દ્રિયના બે ભેદ ॥ અપ્રજ્ઞતા ને પ્રજ્ઞતા ॥ ચઉરિન્-
દ્રિય તે કેને કહીએ ? કાયા, મુખ, નાશીકા ને આંખ, કાયા
તે સ્પર્શેન્દ્રિય, મુખ તે રસેન્દ્રિય, નાશીકા તે ઘ્રાણેન્દ્રિય, આંખ
તે ચક્ષુ ઇદ્રિય એ ચાર ઇદ્રિય હોય તેને ચઉરિન્દ્રિય કહીએ ॥
આંખી ને મસલાની જાત ॥ ૧ ॥ ડાંસ ને મચ્છરની જાત ॥ ૨ ॥
ભમરા, ત્રીડ, પતંગની જાત ॥ ૩ ॥ કરોળીયા, કંસારીની

જાત ॥ ૪ ॥ વીંછી, ખડમાંકડીની જાત ॥ ૫ ॥ બગા, ધુડીયા
ને કુંદાની જાત ॥ ૬ ॥ એ આદે ઘણી જાતના ચઉરિંદ્રિય જીવ
છે ॥ તેના કૂળ નવ લાખ કોડ છે ॥ તેનું આયુષ્ય ૪૦ અંત-
ર્મુહર્તનું, ૬૦ છ માસનું છે. ॥ તેની દયા પાળીએ તો અનંતા
મોક્ષના સુખ પામીએ ॥ ૩ ॥

હવે પંચેન્દ્રિય તે કેને કહીએ ? કાયા, મુખ, નાશીકા,
આંખ ને કાન (શ્રોતેન્દ્રિય) એ પાંચ ઇન્દ્રિ હોય તેને પંચેન્દ્રિય
કહીએ ॥ તેની ચાર જાત ॥ નારકી, તિર્યચ, મનુષ્ય ને
દેવતા ॥ તેમાં નારકીમાં સાત નરક ॥ તેના અપ્રજાતા ને
પ્રજાતા એમ ચૌદ લેહ નારકીના. તેની કુળ કોડી ૨૫ લાખ
કોડ છે ॥ તિર્યચના પાંચ લેહ ॥ જળચર, થળચર, ભુજપર,
ને ખેચર એ પાંચ સમુદ્વિષ્મ ને એ પાંચ ગર્ભજ ॥ એમ
પાંચ દુ દસ તેના અપ્રજાતા ને પ્રજાતા એવં દસ દુ વીશ
લેહ તિર્યચ પંચેન્દ્રિયનાં જાણવા.

હવે તિર્યચ પંચેન્દ્રિયની કુળ કોડી જુદી જુદી કહે છે.
જળચરની સાડાબાર લાખ કોડ, થળચરની દસલાખ
કોડ, ઉરપરની દસ લાખ કોડ, ભુજપરની નવ લાખ કોડ,
ખેચરની બાર લાખ કોડ ॥ એમ તિર્યચની કૂળ કોડી જાણવી.

હવે મનુષ્યના ચાર લેહ તે કહે છે ॥ પંદર કર્મ-
ભૂમિના, ત્રીસ અકર્મભૂમિના, છપન અંતરદ્વીપાના મનુ-
ષ્ય ॥ એ ત્રણે એકસો ને એક ક્ષેત્રના અપ્રજાતા ને પ્રજાતા
એવં એકસો એક દુ બસેં બે લેહ થયા ॥ હવે ચોથા લેહમાં

ચૌદ સ્થાનકના સમુચ્ચિમ મનુષ્ય તે પણ એકસો એક ક્ષેત્રમાં ઉપજે છે તે અપ્રજ્ઞા છે. માટે એકસો એક લેદ તેના ॥ એમ સર્વ મળીને ત્રણસેં ને ત્રણ લેદ મનુષ્યના છે, તેના ક્ષણ બાર લાખ કોડ છે.

હવે દેવતાના ચાર લેદ છે ॥ ભવનપતિ ॥ ૧ ॥ વાણુ-
વ્યંતર ॥ ૨ ॥ જ્યોતષી ॥ ૩ ॥ વૈમાનીક ॥ ૪ ॥ ચારે જાતના
નવાણુ લેદ થાય, તેના અપ્રજ્ઞા ને પજ્ઞા એમ એકસો
અઠાણુ લેદ દેવતાના જાણવા. તેના કુળ છવીસ લાખ કોડ છે ॥
હવે નારકીનું આઉખું જઘન્ય દસ હજાર વરસનું, ઉત્કૃષ્ટ
તેત્રીસ સાગરોપમનું ॥ તિર્યચનું આઉખું જ૦ અં. ઉ૦ ત્રણ
પદ્યનું ॥ મનુષ્યનું આઉખું જ૦ અંતર્મુદ્દર્તનું, ઉ૦ ત્રણ
પદ્યનું ॥ દેવતાનું આઉખું જ૦ દસહજાર વરસનું, ઉ૦
તેત્રીસ સાગરોપમનું. એમ આઉખું જાણવું. સર્વ એકેન્દ્રિય,
બેદન્દ્રિય, તેદન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય ને પંચેન્દ્રિય એ સર્વના
મળીને પાંચસેં ને ત્રેસઠ લેદ જીવના જાણવા. તેનો
વિસ્તાર નવતત્ત્વથી જાણવો. તેની દયા પાળીએ તો અનંતા
મોક્ષના સુખ પામીએ ॥

ઇતિ શ્રી છકાયના બોલ સંપૂર્ણ.

શ્રી નવતત્ત્વ.

હવે વિવેકી સમકીર્તદષ્ટિ જીવને નવ પદાર્થ જેવાં છે તેવા તથા રૂપ બુદ્ધિ પ્રમાણે ગુરૂ આમન્યાયથી ધારવા જોઈએ માટે તે નવ પદાર્થના નામ કહે છે ॥ જીવતત્ત્વ, અજીવ-તત્ત્વ, પુણ્ય તત્ત્વ, પાપ તત્ત્વ, આશ્રવ તત્ત્વ, સંવર તત્ત્વ, નિર્જરા તત્ત્વ, બંધ તત્ત્વ અને નવમો મોક્ષ તત્ત્વ.

હવે પેહેલો જીવતત્ત્વ કેને કહીએ ? ચૈતન્ય, લક્ષણ, સદા સઉપયોગી, અસંખ્યાત પ્રદેશી, સુખ દુઃખનો જાણ, સુખદુઃખનો વેદક અને પર્યાયવંત ને પ્રાણનો ધારણ કરનાર તેને જીવ તત્ત્વ કહીએ ॥ ૧ ॥ અજીવતત્ત્વ તે કેને કહીએ ? જડ, લક્ષણ, ચૈતન્યરહીત તેને અજીવતત્ત્વ કહીએ ॥ ૨ ॥ પુણ્ય તે શુભ ક્રમાણીએ કરી, શુભ કર્મના ઉદ્ધે કરી જેના ફળ ભોગવતાં આત્માને મીઠા લાગે તેને પુણ્ય તત્ત્વ કહીએ ॥ ૩ ॥ પાપ તત્ત્વ તે કેને કહીએ ? અશુભ ક્રમાણીએ કરીને અશુભ કર્મના ઉદ્ધે કરી જેનાં ફળ આત્માને ભોગવતાં કડવા લાગે (દુઃખ થાય) તેને પાપ તત્ત્વ કહીએ ॥ ૪ ॥ આશ્રવ તે અવત ને અપવ્યખાણે કરી, વિષય કષાયને સેવવે કરી ॥ આત્મારૂપ તલાવને વિષે ॥ ઇન્દ્રિઆદિક ઘડનાળે (છીદ્રે) કરી કર્મ પાપરૂપ જળનો પ્રવાહ આવે ॥ તેને આશ્રવ તત્ત્વ કહીએ ॥ ૫ ॥ સંવર

તે જીવરૂપ તળાવને વિષે કર્મરૂપ જળને વ્રત પચ્ચખા-
 ભાદિક દ્વાર દઈ રોકીએ તેને સંવર તત્ત્વ કહીએ ॥ ૬ ॥
 નિર્જરા તે આત્માના પ્રદેશથી બારે લેદે તપશ્ચર્યાયે કરી,
 દેશ થકી કર્મનું નિર્જરવું (દુર થવું) તેને નિર્જરા તત્ત્વ
 કહીએ ॥ ૭ ॥ બંધ તે આત્માના પ્રદેશને કર્મ પુદ્ગળના
 દળ ખીર નીરનીપરે, લોહપીંડ અગ્નિની પરે લોલીજીત થઈ
 જીવ અને કર્મ માંડોમાંડે એકઠા થઈ બંધાય તેને બંધ
 તત્ત્વ કહીએ ॥ ૮ ॥ સકળ આત્માના પ્રદેશથી સકળ
 કર્મનું છુટવું, સકળ બંધનું મુકાવવું, સકળ કાર્યની સિદ્ધિ
 થાય તેને મોક્ષ તત્ત્વ કહીએ ॥ એ નવ પદાર્થમાં જીવ ને
 અજીવ એ બે જાણવા જોગ છે. પુણ્ય, સંવર નિર્જરા
 અને મોક્ષ એ ચારે આદરવા જોગ છે. પાપ, આશ્રવ અને
 બંધ એ ત્રણ છાંડવા જોગ છે. હવે જીવનો એક લેદ.
 સકલ જીવોનું ચૈતન્ય લક્ષણ એક છે. માટે સંગ્રહનયે કરી
 એક લેદે જીવ કહીએ તથા બે પ્રકારે પણ જીવ કહીએ ॥
 ત્રસ ને થાવર, બેઈંદ્રિય, તેઈંદ્રિય, ચત્તરિંદ્રિય, પંચેંદ્રિય, તેને
 ત્રસ કહીએ ॥ ૧ ॥ થાવર એટલે સ્થિર રહે તેને થાવર કહીએ
 તે પૃથ્વી, અપ, તેજ, વાહ, વનસ્પતિ ॥ ૨ ॥ બે પ્રકારે
 જીવ, સિદ્ધ અને સંસારી તથા ત્રણ લેદે જીવ ॥ સ્ત્રીવેદ,
 પુરૂષવેદ, નપુંસકવેદ ॥ વળી ત્રણ પ્રકારે જીવ ॥ ભવસિ-
 દ્ધિયા, અભવસિદ્ધિયા, નોભવસિદ્ધિયાનોઅભવસિદ્ધિયા ॥
 તથા ચાર લેદે જીવ ॥ નારકી, તીર્થંચ, મનુષ્ય ને દેવતા

॥ વળી ચાર પ્રકારે જીવ ॥ ચક્ષુદર્શની ॥ ૧ ॥ અચક્ષુ-
 દર્શની ॥ ૨ ॥ અવધિદર્શની ॥ ૩ ॥ કેવળદર્શની ॥ ૪ ॥
 તથા પાંચ પ્રકારે જીવ ॥ એકેન્દ્રિય, બેઇન્દ્રિય, તેઇન્દ્રિય ॥
 ચત્તરિન્દ્રિય, પંચેન્દ્રિય. વળી પાંચ પ્રકારે જીવ ॥ સજ્જી ॥
 મનજ્જી ॥ વચનજ્જી ॥ કાયજ્જી ॥ અજ્જી ॥ તથા છ પ્રકારે
 જીવ ॥ પૃથ્વીકાય ॥ અપકાય ॥ તેઉકાય ॥ વાઉકાય ॥ વનસ્પ-
 તિકાય ॥ ત્રસકાય ॥ વળી છ પ્રકારે જીવ ॥ સકષાયી ॥ કોહ-
 કષાયી ॥ માનકષાયી ॥ માયાકષાયી ॥ લોભકષાયી ॥ અકષાયી ॥
 તથા સાત પ્રકારે જીવ ॥ નારકી, તિર્યચ, ॥ તિર્યચણી ॥
 મનુષ્ય ॥ મનુષ્યણી ॥ દેવતા ॥ દેવી ॥ તથા આઠ પ્રકારે
 જીવ ॥ સલેશી ॥ કૃષ્ણલેશી ॥ નીલલેશી ॥ કાપુતલેશી ॥ તે-
 જ્જીલેશી ॥ પદ્મલેશી ॥ શુક્લલેશી ॥ અલેશી ॥ તથા નવ
 પ્રકારે જીવ ॥ પૃથ્વી ॥ અપ ॥ તેઉ ॥ વાઉ ॥ વનસ્પતિ ॥
 બેઇન્દ્રિય ॥ તેઇન્દ્રિય ॥ ચત્તરિન્દ્રિય ॥ પંચેન્દ્રિય ॥ તથા દસ લેહે
 જીવ ॥ પાંચ સ્થાવર ॥ ચાર ત્રસ ને સિદ્ધ ॥ તથા અગિઆર
 લેહે જીવ ॥ એકેન્દ્રિય, બેઇન્દ્રિય, તેઇન્દ્રિય, ચત્તરિન્દ્રિય, પંચેન્દ્રિય,
 એ પાંચના અમ્ભાસા ને પ્રભાસા ॥ એવં દસ ને અનેન્દ્રિય તે
 ઇન્દ્રિય રહિત ॥ એવં અગ્યાર ॥ તથા બાર લેહે જીવ ॥ પૃથ્વી-
 કાય, અપકાય, તેઉકાય, વાઉકાય, વનસ્પતિકાય, બેઇન્દ્રિય,
 તેઇન્દ્રિય, ચત્તરિન્દ્રિય, નારકી, તિર્યચ પંચેન્દ્રિય મનુષ્ય ને દેવતા
 એવં બાર ॥ હવે ત્રીસ પ્રકારે જીવ ॥ કૃષ્ણલેશી, નીલલેશી,
 કાપુતલેશી, તેજ્જીલેશી, પદ્મલેશી, ને શુક્લલેશી, એ છના

અપ્રજ્ઞા ને પ્રજ્ઞા, એવં છ દુ ખાર, ને અલેશી એ મળીને
તેર લેહ થયા ॥ હવે ચઉહ પ્રકારે જીવ ॥ સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિયનો
અપ્રજ્ઞાતો, ને પ્રજ્ઞાતો, બાહર એકેન્દ્રિયનો અપ્રજ્ઞાતો ને
પ્રજ્ઞાતો, બેઇન્દ્રિયનો અપ્રજ્ઞાતો ને પ્રજ્ઞાતો, તેઇન્દ્રિયનો
અપ્રજ્ઞાતો ને પ્રજ્ઞાતો, ચઉરિન્દ્રિયનો અપ્રજ્ઞાતો ને પ્રજ્ઞા-
તો, અસંસી પંચેન્દ્રિયનો અપ્રજ્ઞાતો ને પ્રજ્ઞાતો, સંસી
પંચેન્દ્રિયનો અપ્રજ્ઞાતો ને પ્રજ્ઞાતો, એ ચઉહ પ્રકારે જીવ.
હવે વ્યવહાર વિસ્તારનયે કરી સર્વ સંસારી જીવના પદ્મ
લેહ કહે છે.

હવે પ્રથમ નારકીના ચૌહ લેહ કહે છે ॥ સાત નરક તેના
નામ કહે છે ॥ ઘમા ॥ ૧ ॥ વંશા ॥ ૨ ॥ શિલા ॥ ૩ ॥
અંજણા ॥ ૪ ॥ રિઠા ॥ ૫ ॥ મઘા ॥ ૬ ॥ માઘવઈ ॥ ૭ ॥ હવે તેના
ગોત્ર કહે છે ॥ રત્નપ્રભા ॥ ૧ ॥ સકરપ્રભા ॥ ૨ ॥ વાલૂપ્રભા
॥ ૩ ॥ પંકપ્રભા ॥ ૪ ॥ ધૂમપ્રભા ॥ ૫ ॥ તમપ્રભા ॥ તમતમાપ્રભા
॥ ૭ ॥ એ સાતે નરકના અપ્રજ્ઞા ને પ્રજ્ઞા એવં સાત દુ
ચૌહ લેહ નારકીના જાણવા ॥ હવે તિર્યંચના અડતાળીશ
લેહ કહે છે ॥ પૃથ્વી ॥ પાણી ॥ તેહ ॥ વાહ ॥ એ ચાર
સૂક્ષ્મ ને બાહર ॥ એવં આઠ ॥ એ આઠના અપ્રજ્ઞા ને
પ્રજ્ઞા ॥ એવં આઠ દુ સોલ ને વનસ્પતિના ત્રણ લેહ ॥
સૂક્ષ્મ ॥ પ્રત્યેક ॥ સાધારણ ॥ એ ત્રણના અપ્રજ્ઞા ને પ્રજ્ઞા
એવં ત્રણ દુ છ ॥ એ છ ને આગલા સોલ મળી બાવીશ
લેહ એકેન્દ્રિયના થયા ॥ ત્રણ વિગદેન્દ્રિય તે બેઇન્દ્રિય ॥ તેઇન્દ્રિય

॥ ચઉરિન્દ્રિય ॥ એ ત્રણના અપ્રભાસા ને પ્રભાસા ॥ એવં છ
 ને આગલા બાવીશ કુલ અઠાવીશ થયા ॥ હવે જળચર ॥
 ॥ થળચર ॥ ઉરપર ॥ ભુજપર ॥ ખેચર ॥ એ પાંચ
 સમુચ્છિમ ને ગર્ભજ ॥ એવં દશ, તેના અપ્રભાસા ને
 પ્રભાસા એવં વીશ ॥ કુલ અઠાવીશ ને વીશ અડતાલીશ
 લેદ તિર્યચના કહ્યા. હવે ત્રણસેં ત્રણ લેદ મનુષ્યના કહે છે.
 ॥ પંદર કર્મભૂમિના મનુષ્ય ॥ ત્રીસ અકર્મભૂમિના મનુષ્ય
 ॥ છપન અંતરદ્રીપાના મનુષ્ય ॥ એવં એકસો એક
 ક્ષેત્રના ગર્ભજ મનુષ્ય ॥ તેના અપ્રભાસા ને પ્રભાસા ॥
 એવં બસેંબે ને એકસો એક ક્ષેત્રના સમુચ્છિમ મનુષ્ય તે
 અપ્રભાસા ॥ એવં ત્રણસેં ને ત્રણ લેદ થયા ॥ હવે એકસો
 એક ક્ષેત્રનો વિસ્તાર કહે છે ॥ કર્મભૂમિ તે કોને કહીએ ?
 અસી એટલે તરવાર પ્રમુખ હથિયારનું બાધવું ॥ મસી
 એટલે લખવું ॥ કૃષી એટલે ખેડ કરવી ॥ એ ત્રણ પ્રકા-
 રના વ્યાપાર કરી આજીવિકા ચલાવે તેને કર્મભૂમિના
 મનુષ્ય કહીએ ॥ તે કર્મભૂમિના પંદર ક્ષેત્ર છે તે કહે છે.
 ॥ પાંચ ભરત ॥ પાંચ ઇરવત ॥ પાંચ મહાવિદેહ ॥ એ
 પંદર ક્ષેત્ર કયાં છે ? તે કહે છે ॥ એક લાખ જોજનનો
 જંબૂદ્વીપ છે. તેમાં એક ભરત, એક ઇરવત ને એક
 મહાવિદેહ એ ત્રણ છે. જંબૂદ્વીપને ફરતો બે લાખ જોજ-
 નનો લવણ સમુદ્ર છે, તેને ફરતો ચાર લાખ જોજનનો
 ધાતકીખંડ દ્વીપ છે, તેમાં બે ભરત, બે ઇરવત ને બે

મહાવિદેહ એમ છ ક્ષેત્ર છે ॥ ધાતકીખંડને ફરતો આઠ લાખ જોજનનો કાળોદધી સમુદ્ર છે, તેને ફરતો આઠ લાખ જોજનનો અર્ધપુષ્કર દ્વીપ છે, તેમાં બે ભરત, બે ઇરવત, બે મહાવિદેહ એમ છ ક્ષેત્ર છે ॥ એ પંદર ક્ષેત્ર કર્મભૂમિના કહ્યાં ॥ હવે ત્રીસ અકર્મભૂમિના મનુષ્ય કહે છે ॥ અકર્મભૂમિ તે કોને કહીએ ? અસી, મસી ને કૃષી એ ત્રણ પ્રકારના વ્યાપાર રહિત ને દસ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષે કરીને જીવે તેને અકર્મભૂમિના મનુષ્ય કહીએ ॥ તે કયા ? પાંચ હેમવય ॥ પાંચ ઇરણવય ॥ પાંચ હરિવાસ ॥ પાંચ રમકવાસ ॥ પાંચ દેવકુરૂ ॥ પાંચ ઉત્તર કુરૂ ॥ એવં ત્રીસ ॥ તે કયાં છે ? એક હેમવય, એક ઇરણવય, એક હરિવાસ, એક રમકવાસ, એક દેવકુરૂ, એક ઉત્તરકુરૂ, એ છ ક્ષેત્ર જંબૂદ્વીપમાં છે. હેમવય પ્રમુખ બળે ક્ષેત્ર ધાતકીખંડ દ્વીપમાં છે. એવં અઢાર ને હેમવય પ્રમુખ બળે ક્ષેત્ર અર્ધપુષ્કર દ્વીપમાં છે. એ કુલ ત્રીસ ક્ષેત્ર અકર્મભૂમિના મનુષ્યનાં કહ્યાં ॥ હવે છપન અંતરદ્વીપના મનુષ્યના કહે છે. જંબૂદ્વીપના ભરત ક્ષેત્રની મર્યાદાનો કરણહાર ચૂલ હેમવંત નામે પર્વત છે, તે પીલો સોનાનો છે, સો જોજનનો ઊંચો છે, સો ગાઉનો ઊંડો છે, ઉત્તર દક્ષિણ એક હજાર આવન જોજન ને બાર કળાનો પહોળો છે. પૂર્વ પશ્ચિમ ચોવીસ હજાર નવસેં બત્રીસ જોજનનો લાંબો છે. તેને પૂર્વ પશ્ચિમને છેડે બળે ડાઠા નીકળી છે એમ ગ્રંથમાં અધિકાર છે.

એક એક ડાઢા ચોરાસીસેં ચોરાસીસેં જોજનની ઝાઝેરી
લાંબી છે. તે એક એક ડાઢા ઉપર સાત સાત અંતર દ્વીપા
છે. તે ચાર ડાઢા ઉપર સાત ચોક અઠાવીસ અંતર દ્વીપા
છે. તેમજ ઈરવત ક્ષેત્રની મર્યાદાનો કરણહાર શિખરી પર્વત
છે. તે પણ ચૂલ હેમવંત સરિખો જાણવો. તેને પણ પૂર્વ
પશ્ચિમે બંધે ડાઢા નીકળેલી છે, તે એક એક ડાઢા ઉપર
સાત સાત અંતર દ્વીપા છે. એવં અઠાવીસ હું છપન અંતર
દ્વીપા જાણવા. તે એક સો એક ક્ષેત્રના સમુદ્ધિમ મનુષ્ય
ચૌદ સ્થાનકમાં ઉપજે છે. તે કહે છે ॥ ઉચ્ચારેસુ વા-તે
વડી નીતમાં ઉપજે ॥ ૧ ॥ પાસવણેસુ વા-તે લઘુ નીતમાં
ઉપજે ॥ ૨ ॥ જોગેસુ વા-તે બળખામાં ઉપજે ॥ ૩ ॥
સંઘાણેસુ વા-તે નાકની લીંટમાં ઉપજે ॥ ૪ ॥ વંતેસુ
વા-તે વમનમાં ઉપજે ॥ ૫ ॥ પીતેસુ વા-તે લીલા પીળા
પીતોડામાં ઉપજે ॥ ૬ ॥ પુએસુ વા-તે પડમાં ઉપજે ॥ ૭ ॥
સોણીએસુ વા-તે લોહીમાં ઉપજે ॥ ૮ ॥ સુઝેસુ વા-તે વી-
ર્યામાં ઉપજે ॥ ૯ ॥ સુઝ પોગલપરિસાડીએસુ વા-તે વીર્યાદિ-
કના પુદ્ગલ સુકાણા, તે ફરીથી બીના થાય તેમાં ઉપજે
॥ ૧૦ ॥ વિગયજીવકલેવરેસુ વા-તે મનુષ્યના કલેવરમાં
ઉપજે ॥ ૧૧ ॥ ઇત્થીપુરિસસંજોગેસુ વા-તે સ્ત્રી પુરૂષના
સંજોગમાં ઉપજે ॥ ૧૨ ॥ નગરનિધમણેસુ વા-તે નગરની
ખાજ પ્રમુખ ગટરમાં ઉપજે ॥ ૧૩ ॥ સંવેસુ એવ અસુધ-
કાણેસુ વા-તે સર્વ અશુચિના સ્થાનકોમાં ઉપજે ॥ ૧૪ ॥

એવં સર્વ મળીને ત્રણસેં ત્રણ લેહ મનુષ્યના કહ્યા ॥ હવે
 દેવતાના એક સો અઠાણું લેહ કહે છે ॥ તેમાં હસ ભવન-
 પતિ. તેના નામ અસુરકુમાર, નાગકુમાર, સુવર્ણકુમાર,
 વિદ્યુતકુમાર, અગ્નિકુમાર, દ્વીપકુમાર, ઉદ્ધિકુમાર, દિશા-
 કુમાર, પવનકુમાર, સ્તનિતકુમાર, ॥ ૧૦ ॥ હવે પંદર
 પરમાધામીના નામ કહે છે. અંબ, અંબરિસ, સામ, સ-
 બળ, રૂદ્ર, વૈરૂદ્ર, કાળ, મહાકાળ, અસિપુત્ર, ધનુષ્ય, કુંભ,
 વાળુ, વેતરણી, ખરસ્વર, મહાઘોષ ॥ ૧૫ ॥ હવે સોળ વા-
 જીવ્યંતરના નામ કહે છે. પિશાચ, ભૂત, જક્ષ, રાક્ષસ,
 કિન્નર, કિંપુરુષ, મહોરગ, ગાંધર્વ, આણુપત્ની, પાણુપત્ની,
 ઇસિવાઈ, ભૂઈવાઈ, કંદીય, મહાકંદીય, કોહંડ, પયંગદેવ
 એ ॥ ૧૬ ॥ હવે હસ જંભકાના નામ કહે છે. આણુજંભકા,
 પાણુજંભકા, લયણુજંભકા, સયણુજંભકા, વત્યજંભકા,
 પુષ્પજંભકા, રૂણજંભકા, ખીયજંભકા, વિજ્ઞાનજંભકા, અવિ-
 ચતજંભકા ॥ ૧૦ ॥ હવે હસ જ્યોતિષીના નામ. ચંદ્રમા,
 સૂર્ય, ગૃહ, નક્ષત્ર, તારા, એ પાંચ ચર તે અઢીદ્વીપમાં
 છે, ને પાંચ સ્થિર તે અઢી દ્વીપ બહાર છે. એવં ॥ ૧૭ ॥
 હવે ત્રણ કિલ્લિષીના નામ કહે છે. ત્રણ પત્નીયા, ત્રણ સા-
 ગરીયા, તેર સાગરીયા, હવે નવ લોકાંતિકના નામ. સારસ્વત
 આદિત્ય, વહ્નિ, વરુણ, ગર્દતોયા, તોશિયા, અવ્યાબાધ,
 અગિચ્ચા, રિઠ્ઠા એવં ॥ ૮ ॥ હવે બાર દેવલોકના નામ.
 સુધર્મા, ઇશાન, સનતકુમાર, માહેંદ્ર, બ્રહ્મલોક, લંતક

મહાશુક, સહસાર, આણુત, પ્રાણુત, આરણુ, અમ્યુત, એવં
 ॥ ૧૨ ॥ હવે નવ ઐવેયકના નામ કહે છે. ભદ્રે, સુભદ્રે,
 સુભાણે, સુમાણસે, પ્રીયદંસણે, સુદંસણે, આમોહિ, સુપડિ-
 બધ્ધે, જસોધરે એવં ॥ ૬ ॥ હવે પાંચ અનુત્તર વિમાનના
 નામ. વિજય, વિજયંત, જયંત, અપરાણુત, સર્વાર્થસિદ્ધ, એ
 ॥ ૫ ॥ એવં સર્વ મળીને નવાણું જાતના દેવતા ॥ તેના
 અપ્રજાતા ને પ્રજાતા, એવં નવાણું હુ એકશે અઠાણું લેહ
 દેવતાના જાણવા. ચારે ગતિના સર્વ મળીને ત્રેસઠ લેહ
 જીવના જાણવા. ઈતિ જીવ તત્ત્વ સમાપ્ત ॥ ૧ ॥

ખીજે અજીવતત્ત્વ કહે છે ॥ હવે પ્રથમ અજીવતત્ત્વના
 ચૌદ લેહ કહે છે. ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશા-
 સ્તિકાય. એ ત્રણ દ્રવ્યના એક એક દ્રવ્યના ત્રણ ત્રણ લેહ
 થાય છે, તે કહે છે ॥ ધર્માસ્તિકાયનો સ્કંધ ॥ ૧ ॥ દેશ ॥ ૨ ॥
 પ્રદેશ ॥ ૩ ॥ અધર્માસ્તિકાયનો સ્કંધ ॥ ૪ ॥ દેશ ॥ ૫ ॥
 પ્રદેશ ॥ ૬ ॥ આકાશાસ્તિકાયનો સ્કંધ ॥ ૭ ॥ દેશ ॥ ૮ ॥ પ્રદેશ
 ॥ ૯ ॥ ને અદ્વા સમયકાળ ॥ ૧૦ ॥ એ દશ લેહ અરૂપી અજી-
 વના કહ્યાં ॥ હવે પુદ્ગલાસ્તિકાયના ચાર લેહ ॥ પુદ્ગલા-
 સ્તિકાયનો સ્કંધ ॥ ૧ ॥ દેશ ॥ ૨ ॥ પ્રદેશ ॥ ૩ ॥ પ-
 રમાણુ પુદ્ગલ ॥ ૪ ॥ એ ચાર લેહ રૂપી અજીવના કહ્યાં
 ॥ એવં કુલ ચૌદ લેહ જાણવા ॥ હવે વ્યવહાર વિસ્તારનયે
 કરી ૫૬૦ લેહ અજીવતત્ત્વના કહે છે ॥ તેમાં પ્રથમ ત્રીશ
 લેહ અરૂપિ અજીવના કહે છે ॥ ધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય થકી

એક ॥ ક્ષેત્ર થકી લોક પ્રમાણે ॥ કાળ થકી અનાદિ
 અનંત ॥ ભાવ થકી અવર્ણે, અગંધે, અરસે, અક્ષાસે,
 અમૂર્તિ ॥ ૪ ॥ ગુણ થકી ચલણ સહાય ॥ ૫ ॥ અધર્મા-
 સ્તિકાય દ્રવ્યથકી એક ॥ ૬ ॥ ક્ષેત્રથકી લોક પ્રમાણે ॥ ૭ ॥
 કાળથકી આદિ અંત રહિત ॥ ૮ ॥ ભાવ થકી અવર્ણે,
 અગંધે, અરસે, અક્ષાસે, અમૂર્તિ ॥ ૯ ॥ ગુણથકી સ્થીર
 સહાય ॥ ૧૦ ॥ આકાશસ્તિકાય દ્રવ્ય થકી એક ॥ ૧૧ ॥
 ક્ષેત્રથકી લોકાલોક પ્રમાણે ॥ ૧૨ ॥ કાળથકી અનાદિ અનંત
 ॥ ૧૩ ॥ ભાવથકી અવર્ણે, અગંધે, અરસે, અક્ષાસે, અમૂર્તિ
 ॥ ૧૪ ॥ ગુણથકી અવગાહનાદાન તે વસ્તુનો સમાવેશ
 ॥ ૧૫ ॥ હવે કાળ દ્રવ્યથકી અનેક ॥ ૧૬ ॥ ક્ષેત્ર થકી
 અઢીદ્વીપ પ્રમાણે ॥ ૧૭ ॥ કાળથકી અનાદિ અનંત ॥ ૧૮ ॥
 ભાવથકી અવર્ણે, અગંધે, અરસે, અક્ષાસે, અમૂર્તિ ॥ ૧૯ ॥
 ગુણ થકી વર્તના લક્ષણ તે જીવજીવ ઉપર વર્તે છે ॥ ૨૦ ॥
 આ વીશ ને પુર્વે દસ કહ્યા તે મળી ત્રીસ લેહ અરૂપિ અ-
 જીવના જાણવા ॥ હવે ૫૩૦ લેહ રૂપી અજીવના કહે છે ॥
 તેમાં પ્રથમ વર્ણ પાંચ ॥ કાળો ॥ ૧ ॥ લીલો ॥ ૨ ॥
 રાતો ॥ ૩ ॥ પીળો ॥ ૪ ॥ ઘોળો ॥ ૫ ॥ એક એક વર્ણમાંહે
 વીશ વીશ લેહ લાભે તે કહેછે ॥ બે ગંધ ॥ પાંચ રસ ॥
 પંચ સંકાણ ॥ આઠ ફરસ ॥ એવં વીશ ॥ તે પાંચેના વીશ
 પંચાને સો થયા ॥ હવે ગંધ બે ॥ સુરભિગંધ ને દુ-
 ભિગંધ ॥ એક એક ગંધમાંહે ત્રેવીસ ત્રેવીસ લેહ લાભે

તે કહે છે ॥ પાંચ વર્ણ ॥ પાંચ રસ ॥ પાંચ સંઠાણુ ॥
 આઠ ફરસ ॥ એવં તેવીશ હુ છેતાલીશ લેદ બે ગંધના
 જાણુવા ॥ હવે પાંચ રસ ॥ તીખો ॥ કડવો ॥ કસાયલો
 ॥ ખાટો ॥ મીઠો ॥ ૫ ॥ એક એક રસમાં વીશ વીશ
 લેદ લાલે તે કહે છે ॥ પાંચ વર્ણ ॥ બે ગંધ ॥ પાંચ
 સંઠાણુ ॥ આઠ ફરસ ॥ એવં વીશ. તે પાંચના વીશ પંચા
 સો લેદ રસના જાણુવા ॥ હવે પાંચ સંઠાણુ કહે છે ॥ પરિમ-
 ડળ સંઠાણુ ॥ ૧ ॥ વટ સંઠાણુ ॥ ૨ ॥ ચંશસંઠાણુ ॥ ૩ ॥ ચઉરંશ
 સંઠાણુ ॥ ૪ ॥ આયત સંઠાણુ ॥ ૫ ॥ એક એક સંઠાણુમાં
 વીશ વીશ લેદ લાલે તે કહે છે ॥ પાંચ વર્ણ ॥ બે ગંધ ॥
 પાંચ રસ ॥ આઠ ફરસ ॥ એવં વીશ પંચા સો લેદ સં-
 ઠાણુના જાણુવા ॥

હવે આઠ ફરસ કહે છે. ખરખરો ॥ ૧ ॥ મુંવાળો (લીસો)
 ॥ ૨ ॥ ભારે ॥ ૩ ॥ હળવો ॥ ૪ ॥ ટાઢો ॥ ૫ ॥ ઉનો
 ॥ ૬ ॥ ચોપડયો ॥ ૭ ॥ લુખો ॥ ૮ ॥ એક એક ફરસમાં
 તેવીશ તેવીશ લેદ લાલે તે કહે છે ॥ પાંચ વર્ણ ॥ બે
 ગંધ ॥ પાંચ રસ ॥ પાંચ સંઠાણુ ॥ ૯ ॥ ફરસ ॥ એવં
 તેવીશ લેદ લાલે ॥ ખરખરામાં ખરખરો ને મુંવાળો બે
 વર્જવા ॥ મુંવાળામાં મુંવાળો ને ખરખરો બે વર્જવા ॥
 ભારેમાં હલકો ને ભારે વર્જવો ॥ હલકામાં ભારે ને હલકો
 વર્જવો ॥ ટાઢામાં ટાઢો ને ઉનો વર્જવો ॥ ઉનામાં પણ
 એ બે વર્જવા ॥ લુખામાં લુખો ને ચોપડયો એ બે વર્જવા

॥ તેમાં ચોપડ્યામાં પણ એ બે વર્જવા ॥ એમ બંને
ફરસ વર્જવા ॥ એમ એક ફરસના તેવીસ લેહ પ્રમાણે
આઠ ફરસના એકસો ચોરાસી લેહ બાણુવા ॥ પુર્વે કહ્યા
તે ત્રીશ લેહ અડધી અણવના ॥ સો પાંચ વર્ણના ॥ છે-
તાળીશ બે ગંધના ॥ સો પાંચ રસના ॥ સો પાંચ સંઠા-
ણના ॥ એકસો ચોરાસી આઠ ફરસના ॥ કુલ મળીને ૫૬૦
લેહ અણવતત્વના બાણુવા ॥ ઇતિ અણવતત્વ સમાપ્ત ॥૨॥

હવે ત્રીજે પુણ્યતત્ત્વ કહે છે ॥ હવે તેમાં નવ પ્રકારે
પુણ્ય ઉપરાજે તે કહે છે ॥ અન્ન પુન્ને-તે અન આપ-
વાથી ॥ ૧ ॥ પાણ્યપુન્ને-તે પાણી વીગેરે આપવાથી ॥ ૨ ॥
લયણ્ય પુન્ને-તે સાધુ મુનિરાજ આદેને જગ્યા દેવાથી ॥ ૩ ॥
સ્યણ્યપુન્ને-તે શય્યા પાટ પ્રમુખ દેવાથી ॥ ૪ ॥ વચન-
પુન્ને-તે વચ આપવાથી ॥ ૫ ॥ મનપુન્ને ॥ ૬ ॥ વચન-
પુન્ને ॥ ૭ ॥ કાંચપુન્ને ॥ ૮ ॥ નમસ્કારપુન્ને ॥ ૯ ॥
તેના શુભ ફળ બેતાળીસ લેહ લોગવે તે કહે છે ॥ શાતા
વેદનીય તે જેને ઉદ્યે જીવ શાતા પામે ॥ ૧ ॥ ઉંચ ગોત્ર
તે ઉંચા કુળમાં ઉપજે ॥ ૨ ॥ મનુષ્યગતિ ॥ ૩ ॥ મનુ-
ષ્યાનુપૂર્વિ ॥ ૪ ॥ દેવગતિ ॥ ૫ ॥ દેવાનુપૂર્વિ ॥ ૬ ॥
પંચેન્દ્રિય ભતિ કે જેના ઉદ્યે પંચેન્દ્રિયપણું પામે ॥ ૭ ॥
પાંચ શરીર તે કહે છે ॥ ઉદારિક શરીર ॥ ૮ ॥ વૈકેય
શરીર ॥ ૯ ॥ આહારક શરીર ॥ ૧૦ ॥ તેજસ શરીર
॥ ૧૧ ॥ કાર્મણ્ય શરીર ॥ ૧૨ ॥ ઉદારિકના અંચ ઉપાંગ

॥ ૧૩ ॥ વૈકેયના અંગ ઉપાંગ ॥ ૧૪ ॥ આહારકના અંગ
 ઉપાંગ ॥ ૧૫ ॥ તેજસ, કાર્મણ્યને અંગ ઉપાંગ નથી ॥
 વજ્રઋષભનારાય સંઘયણ તેનો અર્થ કહે છે. વજ્ર તે
 ખીલી, ઋષભ તે પાટો, નારાય તે બે પાસાના મર્કટખંધ,
 પ્રથમ મર્કટખંધ, તે ઉપર પાટો, તે ઉપર ખીલી એવો
 હાડનો સમુદાય હોય તેને વજ્રઋષભનારાયસંઘયણ કહીએ
 ॥ ૧૬ ॥ સમ ચક્રેશ સંઠાણ ॥ ૧૭ ॥ શુભ વર્ણુ તે
 ધોળો, પીળો પ્રમુખ ॥ ૧૮ ॥ શુભ ગંધ તે સુરભિ ગંધ
 ॥ ૧૯ ॥ શુભ રસ ॥ ૨૦ ॥ શુભ સ્પર્શ ॥ ૨૧ ॥ અગુરુ
 લઘુ નામ તે આકાના કપાસની માફક શરીર હળવું નહિ
 ॥ તેમ લોહના ગોળાની માફક ભારે પણુ નહિ ॥ ૨૨ ॥
 પરાધાત નામ તે જેના ઉદયથી બળીયાને જીતે ॥ ૨૩ ॥
 ઉશ્વાસ નામ તે શ્વાસોશ્વાસ સુખે હે ને મુકે તે ॥ ૨૪ ॥
 આતાપ નામ તે સૂર્યની માફક તેજ લાગે તે ॥ ૨૫ ॥
 ઉદ્યોત નામ તે ચંદ્રમાની માફક પ્રકાશવંત થવું તે ॥ ૨૬ ॥
 શુભ ચાલવાની ગતિ ॥ ૨૭ ॥ નિર્માણ નામ તે અંગના
 અવયવને ઠેકાણે બેસાડવું તે ॥ ૨૮ ॥ ત્રસ નામ ॥ ૨૯ ॥
 બાહર નામ ॥ ૩૦ ॥ પ્રજ્ઞતા નામ ॥ ૩૧ ॥ પ્રત્યેક નામ
 ॥ ૩૨ ॥ સ્થિર નામ ॥ ૩૩ ॥ શુભ નામ ॥ ૩૪ ॥ સૌ-
 ભાગ્ય નામ ॥ ૩૫ ॥ સુસ્વર નામ ॥ ૩૬ ॥ આદેય નામ
 ॥ ૩૭ ॥ જસોકીર્તિ નામ ॥ ૩૮ ॥ દેવતાનું આઉખું
 ॥ ૩૯ ॥ મનુષ્યનું આઉખું ॥ ૪૦ ॥ તિર્યચનું આઉખું બુ-

ગલવત્ ॥ ૪૧ ॥ તીર્થંકર નામ કર્મ ॥ ૪૨ ॥ એવં એ-
તાળીશ લેહ પુણ્ય તત્ત્વના બાણુવા ॥ પુણ્ય તે આત્માને
પવિત્ર કરે ॥ ધર્મની સહાય દે ॥ ચૈદમાં ગુણુઠાણુ સુધી
પુણ્ય છે ॥ તે વોળાવા રૂપ બાણુવો ॥ પુણ્યથી મળેલ
શુભ લોગ તથા પાંચ ઇંદ્રિયોનો વિષય, તેમાં તલાલીન
થઈ રાચવું નહિ; પણ તે લોગ છાંડવા યોગ્ય છે ॥ ઇતિ
પુણ્યતત્ત્વ સમાપ્ત ॥ ૩ ॥

હવે ચોથો પાપતત્ત્વ કહે છે. અઢાર પ્રકારે પાપ
ઉપરાંતે ॥ પ્રાણાતિપાત-જીવની હિંસા કરવાથી ॥ ૧ ॥
મૃષાવાદ-જીવું બોલવું તે ॥ ૨ ॥ અદત્તાદાન-ચોરી કરવી
તે ॥ ૩ ॥ મૈથુન-સ્ત્રી સેવવી તે ॥ ૪ ॥ પરિગ્રહ-તે પેસો
વગેરે એકઠો કરી રાખવો તે ॥ ૫ ॥ ક્રોધ ॥ ૬ ॥ માન
॥ ૭ ॥ આર્યા-કપટ કરવું તે ॥ ૮ ॥ લોભ ॥ ૯ ॥ રાગ
॥ ૧૦ ॥ દ્વેષ ॥ ૧૧ ॥ કલહ ॥ ૧૨ ॥ અભ્યાખાન-આળ
અડાવવું તે ॥ ૧૩ ॥ પૈશૂન્ય-આડી ખાવી તે ॥ ૧૪ ॥ પર-
પરિવાદ-અવરણાવાદ બોલવા તે ॥ ૧૫ ॥ અરર્ધરર્ધ-ધર્મમાં
અરતિ ને પાપમાં રતિ તે ॥ ૧૬ ॥ માયામોસો-કપટ સહિત
જીવું બોલવું તે ॥ ૧૭ ॥ મિચ્છાદસણુસહ-ખોટું દેખવું,
સરખવું તે શલ્ય, ॥ ૧૮ ॥ એ અઢાર સ્થાનકે પાપ ઉપરાંતે
તેનાં અશુભ ફળ ખ્યાસી પ્રકારે લોગવે તે કહે છે ॥ મતિ
જ્ઞાનાવરણીય ॥ ૧ ॥ શ્રુત જ્ઞાનાવરણીય ॥ ૨ ॥ અવધિ જ્ઞાના-
વરણીય ॥ ૩ ॥ મનઃપર્યવ જ્ઞાનાવરણીય ॥ ૪ ॥ કેવળ જ્ઞાના-

વરણીય ॥ ૫ ॥ એ પાંચને ઢાંકનાર તે જ્ઞાનાવરણી કહે-
 વાય ॥ દાનાંતરાય ॥ ૬ ॥ લાભાંતરાય ॥ ૭ ॥ લોભાં-
 તરાય ॥ ૮ ॥ ઉપલોભાંતરાય ॥ ૯ ॥ વીર્યાંતરાય ॥ ૧૦ ॥
 નિદ્રા ॥ ૧૧ ॥ નિદ્રા નિદ્રા ॥ ૧૨ ॥ પ્રચલા ॥ ૧૩ ॥
 પ્રચલા પ્રચલા ॥ ૧૪ ॥ થિણુદ્ધી નિદ્રા ॥ ૧૫ ॥ ચક્ષુ
 દર્શનાવરણીય ॥ ૧૬ ॥ અચક્ષુ દર્શનાવરણીય ॥ ૧૭ ॥
 અવધિ દર્શનાવરણીય ॥ ૧૮ ॥ કેવળ દર્શનાવરણીય ॥ ૧૯ ॥
 નીચ ગોત્ર ॥ ૨૦ ॥ અસાતાવેદનીય ॥ ૨૧ ॥ મિથ્યાત્વમોહ-
 નીય ॥ ૨૨ ॥ સ્થાવરપણું ॥ ૨૩ ॥ સૂક્ષ્મપણું ॥ ૨૪ ॥
 અપ્રભાસપણું ॥ ૨૫ ॥ સાધારણપણું ॥ ૨૬ ॥ અસ્થિર નામ
 ॥ ૨૭ ॥ અશુભ નામ ॥ ૨૮ ॥ દુર્ભાગ્ય નામ ॥ ૨૯ ॥
 દુસ્વર નામ ॥ ૩૦ ॥ અનાદેય નામ ॥ ૩૧ ॥ અજ્ઞેશો
 કીર્તિ નામ ॥ ૩૨ ॥ નરકની ગતિ ॥ ૩૩ ॥ નરકનુ આઉણું
 ॥ ૩૪ ॥ નરકાનુપૂરવી ॥ ૩૫ ॥ અનંતાનું બંધિ (જેના
 બંધનો છેડે ન આવે તે) ॥ ૩૬ ॥ માન ॥ ૩૭ ॥ માયા ॥
 ॥ ૩૮ ॥ લોભ ॥ ૩૯ ॥ અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ ॥ ૪૦ ॥ માન
 ॥ ૪૧ ॥ માયા ॥ ૪૨ ॥ લોભ ॥ ૪૩ ॥ પચ્ચખાણાવરણીય
 ક્રોધ ॥ ૪૪ ॥ માન ॥ ૪૫ ॥ માયા ॥ ૪૬ ॥ લોભ ॥ ૪૭ ॥
 સંજ્ઞવળનનો ક્રોધ ॥ ૪૮ ॥ માન ॥ ૪૯ ॥ માયા ॥ ૫૦ ॥ લોભ
 ॥ ૫૧ ॥ હાસ્ય ॥ ૫૨ ॥ રતિ ॥ ૫૩ ॥ અરતિ ॥ ૫૪ ॥
 ભય ॥ ૫૫ ॥ શોક ॥ ૫૬ ॥ દુઃખ ॥ ૫૭ ॥ સ્ત્રીવેદ ॥
 ૫૮ ॥ પુરુષવેદ ॥ ૫૯ ॥ નપુસકવેદ ॥ ૬૦ ॥ તિર્યચની ગતિ

॥ ૬૧ ॥ તિર્યંચાનુપૂરવી ॥ ૬૨ ॥ એકેન્દ્રિયપણું ॥ ૬૪ ॥ બેઘ-
 દ્રિયપણું ॥ ૬૪ ॥ તેઘદ્રિયપણું ॥ ૬૫ ॥ ચઉરિન્દ્રિયપણું ॥ ૬૬ ॥
 અશુભ ચાલવાની ગતિ ॥ ૬૭ ॥ ઉપઘાત નામ ॥ ૬૮ ॥ અશુભ
 વર્ણ ॥ ૬૯ ॥ અશુભ ગંધ ॥ ૭૦ ॥ અશુભ રસ ॥ ૭૧ ॥ અશુભ
 સ્પર્શ ॥ ૭૨ ॥ ઋષભનારાયસંઘયણુ-તે બે પાસે મર્કટબંધ
 હોય ॥ ૭૩ ॥ નારાય-તે મર્કટબંધ એકલો હોય ॥ ૭૪ ॥
 અર્ધ નારાય-તે એક પાસે મર્કટબંધ ॥ ૭૫ ॥ કીલક્ર
 સંઘણુ-તે હાડ માંહોમાંહે એક ખીલીનો બંધ ॥ ૭૬ ॥
 છેવટું સંઘયણુ-તે ખીલી રહિત હોય ॥ ૭૭ ॥ નિગોહપ-
 રિમંડળ સંઠાણુ ॥ ૭૮ ॥ સાદિ સંઠાણુ ॥ ૭૯ ॥ વામન
 સંઠાણુ ॥ ૮૦ ॥ કુખ્જ સંઠાણુ ॥ ૮૧ ॥ હુંડ સંઠાણુ
 ॥ ૮૨ ॥ એ ખ્યાસી લેહ પાપતત્ત્વના બણવા. પાપે કરી
 આત્મા મેલો થાય તેથી ઘણા અશુભ કર્મ બંધાય, ઘણાંજ
 દુઃખ ભોગવતો ચાર ગતિમાં ગોથા ખાય ॥ ઇતિ પાપ-
 તત્ત્વ સમાપ્ત ॥ ૪ ॥

હવે પાંચમો આશ્રવતત્ત્વ કહે છે-તેના સામાન્ય
 પ્રકારે વીશ લેહ કહે છે ॥ મિથ્યાત્વ તે આશ્રવ ॥ ૧ ॥
 અવ્રત તે આશ્રવ ॥ ૨ ॥ પ્રમાદ તે આશ્રવ ॥ ૩ ॥ કષાય
 તે આશ્રવ ॥ ૪ ॥ અશુભ ભોગ તે આશ્રવ ॥ ૫ ॥ પ્રા-
 ણતિપાત તે આશ્રવ ॥ ૬ ॥ મૃષાવાદ તે આશ્રવ ॥ ૭ ॥
 અદત્તાદાન તે આશ્રવ ॥ ૮ ॥ મૈથુન તે આશ્રવ ॥ ૯ ॥
 પરિશ્રદ્ધ તે આશ્રવ ॥ ૧૦ ॥ શ્રોતેન્દ્રિય અસંવરે તે આશ્રવ

॥ ૧૧ ॥ ચક્ષુર્દ્રિય અસંવરે તે આશ્રવ ॥ ૧૨ ॥ શ્રાણુ-
 દ્રિય અસંવરે તે આશ્રવ ॥ ૧૩ ॥ રસેન્દ્રિય અસંવરે તે
 આશ્રવ ॥ ૧૪ ॥ સ્પર્શેન્દ્રિય અસંવરે તે આશ્રવ ॥ ૧૫ ॥
 મન અસંવરે તે આશ્રવ ॥ ૧૬ ॥ વચન અસંવરે તે આશ્રવ
 ॥ ૧૭ ॥ કાયા અસંવરે તે આશ્રવ ॥ ૧૮ ॥ ભંડ ઉપગ-
 રણુ અજતનાએ લે મુકે તે આશ્રવ ॥ ૧૯ ॥ શુચિ કુસગ
 કરે તે આશ્રવ ॥ ૨૦ ॥ સુચી એટલે સોય ને કુસગ
 એટલે ડાભડાની અણી તે હાંસી નિમિત્તે દ્રેષે કરીને બી-
 જાને અડાડે તે આશ્રવ. એ વીશ લેહ આશ્રવના સામાન્ય
 પ્રકારે કહ્યા ॥ હવે વિશેષે ઘેંતાલીસ લેહ કહે છે ॥ પાંચ
 આશ્રવ ॥ પાંચ ઈન્દ્રિય ॥ ચાર કષાય ॥ ત્રણ અશુભ ભેગ
 ॥ એવં સત્તર ॥ હવે પચીસ ક્રિયા કહે છે. કાષ્ઠયાએ તે
 કાયાને અજતનાએ પ્રવર્તાવતાં જે ક્રિયા લાગે તે ॥ ૧ ॥
 અહિગરણિયા—અ^૧ધિક અધિકરણે જીવ હણાય તે ॥ ૨ ॥
 પાઉસિઆ જીવ અજીવ ઉપર દ્રેષની ચિંતવના કરવી તે
 ॥ ૩ ॥ પારિતાવણિયા—પોતાને તથા પરને પરિતાપ ઉ-
 પભવવો તે ॥ ૪ ॥ પાણાધવાય—એકેન્દ્રિય આદિ જીવને હણવું,
 હણાવવું તે ॥ ૫ ॥ આરંભિયા—કૃષિ પ્રમુખ આરંભ કર-
 તા લાગે તે ॥ ૬ ॥ પરિગહિયા—ધન, ધાન્યાદિક નવવિધ
 પરિગ્રહ ભેગવતાં તથા તેના ઉપર મુચ્છાં ધરતાં લાગે તે
 ॥ ૭ ॥ માયાવત્તીયા—માયાએ પરને ઠગતા લાગે તે ॥ ૮ ॥
 અપચ્ચખાણુ વત્તિયા—પચ્ચખાણુ ક્રીધા વગર, અવત્તિ

રહ્યા થકાં સર્વ વસ્તુની ક્રિયા લાગે તે ॥ ૯ ॥ મિચ્છા-
 કંસણુવંતિયા-જનવચન અણુસદ્દતો વિપરિત પડપણા
 કરતા લાગે તે ॥ ૧૦ ॥ દિક્ષિયા-કૌતુક વસે હર કોઈ જોણું
 જોતાં લાગે તે દષ્ટિની ક્રિયા ॥ ૧૧ ॥ પુઠિયા-પુરૂષ, સ્ત્રી,
 ગાય, બળદ, વસ્ત્ર પ્રમુખ સુકુમાળ વસ્તુનો સ્પર્શ કરતાં
 લાગે તે ॥ ૧૨ ॥ પાડુચિયા-ખીજને ઘેર હાથી ઘોડા
 આભરણુ વસ્ત્ર પ્રમુખ દેખી દ્રેષ ધરે જે એ વસ્તુ એની
 પાસે કેમ એમ ચિંતવતા લાગે તે ॥ ૧૩ ॥ સામતોવ-
 ણીયા-પોતાને ઘેર ઘોડા પ્રમુખ જોવા લોક આવે તે વખાણું
 ત્યારે ખુશી થાય અથવા ઠહીં, દુઃખ, ધી, તેજ પ્રમુખના
 કામ ઉઘાડા રાખે તેમાં જીવ મરતાં લાગે તે ॥ ૧૪ ॥
 નેસત્થિયા-રાખનો અધિકારી થકો વાવ, કુવા ખોદાવતાં
 ને હથીયાર ધડાવતાં લાગે તે ॥ ૧૫ ॥ સાહચિયા-પોતાને
 હાથે જીવ વિણાસે તથા ચિત્રા કુતરા પાસે જીવ હણાવતાં
 લાગે તે ॥ ૧૬ ॥ અણુવણિયા-આજ્ઞા દીધે ક્રિયા ખેસે
 તે ॥ ૧૭ ॥ વિહારણિયા-જીવ અજીવ વિહારણુ કરતાં લાગે
 તે ॥ ૧૮ ॥ અણુસોગી-કામ વગર વસ્તુને લેવો તથા
 મુકવો તથા હિંડતાં, ખેસતાં લાગે તે ॥ ૧૯ ॥ અણુવ-
 કંખવતિયા-આ લોક તથા પરલોક વિરૂદ્ધ કામ આચરતાં
 લાગે તે ॥ ૨૦ ॥ અનાપગી-આર્તધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન
 ચિંતવે કર્મ ખાંધે તે ॥ ૨૧ ॥ સામુદાણી-ઘણાં મળી એવું
 મોટું પાપ કરે કે જેથી આઠ કર્મનો ખંધ એકઠો ખાંધે

તે ॥ ૨૧ ॥ યેજવતિયા-પ્રેમના વચન એવાં બોલે કે જેથી
અધિકો રાગ વધે તે ॥ ૨૩ ॥ દોસવતિયા-અહંકારી થઈ
ગર્વના વચન બોલે જેથી આગલાને દ્વેષ ઉપજે તે ॥ ૨૪ ॥
ઇરિયાવહિયાક્રિયા-કષાય રહિત કેવળ કાયજોગ પ્રવર્તાવતે
લાગે તે ઇરિયાવહિયા કહેતાં પંથનીક્રિયા તે અપ્રમત
સાધુને તથા કેવળીને પણ હોય ॥ ૨૫ ॥ એવં પચીસ ને
સત્તર પૂર્વે કહ્યા તે કુલ બેંતાલીસ ભેદ જાણવા ॥ આશ્રવ
તે જીવને કર્મ આદ્યા આવે તે ॥ કેવી રીતે ? જેમ કુટેલ
નાવામાં પાણી આવે ને પાણીરૂપ પ્રવાહથી વહાણુ ભરા-
ઈને ભારે થાય તેમ કર્મરૂપ પ્રવાહથી જીવ ભારેકર્મી થઈ
ચાર ગતિમાં રખડે ॥ ઇતિ આશ્રવ તત્ત્વ સમાપ્ત ॥ ૫ ॥

હવે છઠો સંવર તત્ત્વના સામાન્ય પ્રકારે વીશ ભેદ
કહે છે ॥ સમક્ષિત તે સંવર ॥ ૧ ॥ મત પચ્ચખાણુ-તે
સંવર ॥ ૨ ॥ અપ્રમાદ તે સંવર ॥ ૩ ॥ અકષાય તે સંવર
॥ ૪ ॥ શુભજોગ તે સંવર ॥ ૫ ॥ જીવ દયા પાળવી તે
સંવર ॥ ૬ ॥ સત્યવચન બોલવું તે સંવર ॥ ૭ ॥ દત્તમત
અહણુ કરવું તે સંવર ॥ ૮ ॥ શીયળ પાળવું તે સંવર
॥ ૯ ॥ અપરિગ્રહ તે સંવર ॥ ૧૦ ॥ ઇન્દ્રિય પાંચ ને જોગ
ત્રણ એ આઠનું સંવરવું તે સંવર એવં અઠાર ॥ ભંડ
ઉપગરણુ જતનાએ લે મુકે તે સંવર ॥ ૧૬ ॥ શુચિકુસંગ ન
કરે તે સંવર ॥ ૨૦ ॥ એ વીશ ભેદ જાણવા ॥

હવે વિશેષે સત્તાવન ભેદે સંવર કહે છે ॥ ઇરિયા-

સમિતિ તે ઉપયોગ સહિત જતનાએ બાલવું ॥ ૧ ॥ બા-
 પાસમિતિ-તે નિર્દોષ બાપા બોલવી ॥ ૨ ॥ એસણા સમિતિ
 નિર્દોષ આહાર, પાણી, વસ્ત્ર, પાત્રની ગવેષણા કરવી તે.
 ॥ ૩ ॥ આયાણુલ્લંઘન નિષેવણા સમિતિ-જતનાએ પુંજી
 વસ્તુ લેવી ચુકવી તે ॥ ૪ ॥ ઉચ્ચારપાસવણુખેલજલ સંઘાણુ
 પારિઠાવણીયા સમિતિ-વડિનીત, લઘુનીત, બળખો, મેલ
 પ્રમુખ જતનાએ પુંજીને પરઠવવા તે ॥ ૫ ॥ એ પાંચ
 સમિતિ માઠે ધ્યાને કરી ઉપજેલ કલ્પનાબળને ટાળવી
 ॥ ધર્મધ્યાને કરી મધ્યસ્થ પરિણામ કરવો ॥ સર્વથા મનને
 રોકવો ॥ તેરમા ગુણુકાણુને અંતે લાવવો ॥ એ ત્રણ પ્રકારે
 મન ગોપવું તે મનશુષ્ઠિ ॥ ૧ ॥ હાથ પ્રમુખની સંજ્ઞા ન
 કરે એવો મૌનપણુ ॥ ચાચના પ્રમુખકાર્યે પણ મુખે જતના
 રાખી બોલે તથા સર્વથા વચનરોધ જતનાએ બોલવું તે
 વચનશુષ્ઠિ ॥ ૨ ॥ પરિસ્સહ ઉપજે તોપણ કાયા સ્થિર
 રાખવી અથવા યોગ નિરૂદ્ધવસ્થાએ સર્વથા શરીર ચેષ્ટા
 તજવી ॥ આસન શયન પ્રમુખને વિષે સૂત્રોક્ત વિધિએ
 ચેષ્ટાનો નિયમ તે કાયશુષ્ઠિ. એ ત્રણ શુષ્ઠિ ને પાંચ સમિતિ
 એ આઠ પ્રવચન આદરવાબોગ છે.

હવે બાવીસ પરીસ્સહ કહે છે ॥ બુખ લાગે તે ખમે
 ને આહારની ઇચ્છા ન કરે તે ક્ષુધા પરિસ્સહ ॥ ૧ ॥
 તરશ ખમે તે તૃષ્ણા પરિસ્સહ ॥ ૨ ॥ ટાઢ સહન કરે
 તે ટાઢનો પરિસ્સહ ॥ ૩ ॥ તાપ ખમે તે તાપનો પરિસ્સહ

॥૪૧॥ ઠાંસ મચ્છર જીં પ્રમુખ ચટકા ભરે ને ખમે તે ઠંસ
 પરિસ્સહ ॥ ૪ ॥ વસ્ત્રને અભાવે મેલાં ફાટયાં વસ્ત્ર ધરતે
 છતે દીનપણું ન કરે અથવા વસ્ત્રનું પ્રમાણુ તે અચેલનો
 પરિસ્સહ ॥ ૬ ॥ સંજમને વિષે ખેદ તે અરતિનો પરિસ્સહ
 ॥ ૭ ॥ રૂપવંત સ્ત્રી દેખીને ક્ષોભ પામે નહિ તે સ્ત્રીનો
 પરિસ્સહ ॥ ૮ ॥ વિહાર કરતાં ખેદ પામે નહિ તે ચરિઆનો
 પરિસ્સહ ॥ ૯ ॥ શ્મશાનમાં તથા જૂના ઘરમાં રહેતાં ખેદ
 ન પામે તે બેસવાનો પરિસ્સહ ॥ ૧૦ ॥ સુતાની જગ્યા
 ખરાબ હોય તો પણ ખેદ પામે નહિ તે સેજબ પરિસ્સહ
 ॥ ૧૧ ॥ કોઈ તિરસ્કારના વચન કહે તો પણ રીસ ન કરે
 તે આક્રોશ વચનનો પરિસ્સહ ॥ ૧૨ ॥ કોઈ પ્રહાર કરે
 તેના ઉપર દ્રેષ ન કરે તે વધનો પરિસ્સહ ॥ ૧૨ ॥ કોઈ
 ગૃહસ્થ પાસે યાચના કરતાં ન આપે અથવા આપતાં સં-
 ક્રોધ કરે તો પણ પોતે ગૃહસ્થપણું ન વાંચે તે યાચનાનો
 પરિસ્સહ ॥ ૧૪ ॥ ગોચરી ગયાથકા શુદ્ધ આહાર વસ્ત્રાદિક
 ન પામે તે અલાભનો પરિસ્સહ ॥ ૧૫ ॥ રોગાદિક વેદ-
 નાએ પીડાતા દીનપણું ન કરે ને ચિકિત્સા પણ ન દરે તે
 રોગનો પરિસ્સહ ॥ ૧૬ ॥ સંત્યારામાં ડાભ પ્રમુખના તરણા
 લાગતા અસમાધિ ન કરે તે તૃણ સ્પર્શનો પરિસ્સહ ॥ ૧૭ ॥
 મેલ ઉપજે ને સ્નાનાદિક ન વાંચે તે મેલનો પરિસ્સહ
 ॥ ૧૮ ॥ કોઈ વાંદે પૂજે તો અહંકાર ન આણે ને કોઈ ન
 વાંદે તો દીલગીર ન થાય તે સત્કાર પુરસ્કારનો પરિસ્સહ

॥ ૧૬ ॥ ઘણી બુદ્ધિ છતાં ગર્વ ન કરે, વિનય ન ચૂકે તે
 પ્રજ્ઞાનો પરિસ્સહ ॥ ૨૦ ॥ લણતર ન આવડે તોય લણવું
 ન મૂકે ને ઘણું આવડે તો છળ છળિઓ ન થાય તે અજ્ઞાનનો
 પરિસ્સહ ॥ ૨૧ ॥ જનમતના સૂક્ષ્મ વિચાર સાંભળી સંદેહ
 આણે અને પરદર્શિની ઉન્નતિ તથા કષ્ટાદિક ક્રિયા દેખી
 મૂઠ ટ્રાપિ ન થાય તે હંશણનો પરિસ્સહ ॥ ૨૨ ॥ એ બાવીસ
 પરીસ્સહ ને પૂર્વે આઠ કહ્યા તે એવં ત્રીશ ॥ દસ પ્રકારે યતિ
 ધર્મ તે કહે છે ॥ ૧ ॥ યતિ-શ્વમાધર્મ તે ક્રોધનો અભાવ ॥ ૨ ॥
 મુક્તિ-મુક્તિધર્મ તે નિર્દોષતા ॥ ૩ ॥ અજ્ઞાન-આર્યધર્મ
 તે માયાનો ત્યાગ ॥ ૪ ॥ ભાધવે-હળવાપણું તે અદ્વપ ઉપગરણ ॥ ૫ ॥
 સચ્ચે-સત્યધર્મ તે સાચું બોલવું ॥ ૬ ॥ સંજમે-સંજમ
 ધર્મ તે સત્તરે ભેદે સંજમ પાળવો ॥ ૭ ॥ તવે-તપધર્મ
 તે ઈચ્છાનિરોધ ॥ ૮ ॥ ચિયાએ-ચોરીનો ત્યાગ કરવો
 તે ॥ ૯ ॥ બંભચેરવાસે-બ્રહ્મચર્ય ધર્મ તે મૈથુનનો
 ત્યાગ ॥ ૧૦ ॥ એ દસ પ્રકારે યતિધર્મ આરાધવો ॥ એ
 દસ ને આગળ ત્રીશ મળી કુલ ચાલીસ ભેદ થયા ॥ બાર
 ભાવના ભાવત્રી તે કહે છે ॥ લક્ષ્મી, કુટુંબ પરિવાર,
 ચોવન, આઉણું એ અનિત્ય છે એમ ભાવવું તે અનિત્ય
 ભાવના ॥ ૧ ॥ ધન કુટુંબાદિક મરણ આવે કોઇને શરણ-
 ભુત નથી એમ ભાવવું તે અશરણ ભાવના ॥ ૨ ॥ સંસા-
 રના સર્વ ભાવ આ જીવે અનુભવ્યા એમ ભાવવું તે

સંસાર ભાવના ॥ ૩ ॥ જીવ એકલો આન્યો, એકલો જાશે,
 સુખ દુઃખ એકલો લોગવશે પણ કોઈ સખાઈ થશે નહિ
 એમ ભાવવું તે એકત્વ ભાવના ॥ ૪ ॥ આત્મા જ્ઞાન
 સ્વરૂપી અને શરીરાદિક જડરૂપ છે માટે આત્મા શરીરથી
 જુદો છે એમ ભાવવું તે અન્યત્વ ભાવના ॥ ૫ ॥ કાયા
 જે લોહી, રસ, માંસ પ્રમુખ અશુચિથી ભરેલી છે ને તેમાં
 નવ દ્વાર વહેતાં રહેલાં છે, તે કાયા કદી પણ પવિત્ર છે
 નહીં એમ ભાવવું તે અશુચિ ભાવના ॥ ૬ ॥ મિથ્યાત્વ,
 અવત, પ્રમાદ, કષાય એણે કરી અશુભ કર્મ બંધાય છે,
 એમ ભાવવું તે આશ્રવ ભાવના ॥ ૭ ॥ મિથ્યાત્વાદિક
 આશ્રવનું સંવરવું તે સંવર ભાવના ॥ ૮ ॥ બારે લેહે
 તપશ્ચર્યાએ કરી કર્મનું ઝરવું તે નિર્જરા ભાવના ॥ ૯ ॥
 લોકનું સ્વરૂપ ચિંતવવું તથા તેમાં આપણો જીવ સર્વ
 ઠેકાણે અનંતિવાર ઉપન્યો એમ ભાવવું તે લોક ભાવના
 ॥ ૧૦ ॥ સમકિત પામવું દુર્લભ છે એમ ભાવવું તે બોધ
 ભાવના ॥ ૧૧ ॥ ધર્મ પમાડનાર અને સંસારથી છોડાવનાર
 અરિહંત તથા સાધુ છે એમ ભાવવું તે ધર્મ ભાવના
 ॥ ૧૨ ॥ એવં બાર ને પૂર્વે ચાળીસ કહ્યા તે કુલ બાવન
 લેઢ થયા ॥ હવે પાંચ ચારિત્ર કહે છે ॥ આત્માને સમ-
 ભાવે રાખવો જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રનો લાભ તે સામાયિક
 ચારિત્ર ॥ ૧ ॥ ફરીને ઉપસ્થાન કરવું, ફરી બીજી દીક્ષા
 લેવી તે છોટોપસ્થાપનિય ચારિત્ર ॥ ૨ ॥ ગચ્છથી

બહાર નવ જણા નિકળીને તપ કરે તે ૫ રહારવિશુદ્ધ
ચારિત્ર તેની વિધિ સૂત્રથી જાણવી ॥ ૩ ॥ થોડુંક કષાય
રહેલ એવો ચારિત્ર તે સૂક્ષ્મસંપ્રદાય ચારિત્ર ॥ ૪ ॥
જેવું સૂત્રમાં કહ્યું છે તેવું પાળવું તે જથાખ્યાત ચારિત્ર
॥ ૫ ॥ એ પાંચ ને પૂર્વે કહ્યા તે બાવન એમ કુલ
સત્તાવન લેઈ સંવર તત્ત્વના જાણવા ॥ ૬ ॥

હવે સાતમો નિર્જરા તત્ત્વ કહે છે ॥ હવે નિર્જરા
તત્ત્વના છ બાહ્ય ને છ અભ્યંતર એવા બાર લેઈ છે ॥
છ બાહ્ય કહે છે ॥ અણુસણુ તે આહારનો ત્યાગ
તેના બે લેઈ છે. એક નોકારસીધી માંડી છમાસી તપ
સુધી ને બીજો જાવજીવ લગણુ. તેના ઘણા પ્રકાર છે ॥
॥ ૧ ॥ ઉણોદરી તપ તે ઉણું પ્રેટ રાખવો તેના બે લેઈ
છે. દ્રવ્ય ઉણોદરી તે પાણી તથા ઉપગરણુ અદ્ય રાખવા
ને બીજો ભાવ ઉણોદરી તે ક્રોધાદિક ઓછા કરવા ॥ ૨ ॥
વૃત્તિસંક્ષેપ તપ તે ચાર લેઈ. અભિગ્રહ ધારવા ॥ દ્રવ્યથી
॥ ૧ ॥ ક્ષેત્રથી ॥ ૨ ॥ કાળથી ॥ ૩ ॥ ભાવથી ॥ ૪ ॥ ૩ ॥
રસ પરિત્યાગ તે નીમી, આયંબીલ કરવો તથા છવીસ
વિગયમાંથી હરકોઈ વિગયનો ત્યાગ કરવો તે ॥ ૪ ॥ કા-
ચકલેશ તપ તે લોચ કરાવતા આતાપના લેવી, કાઉસગ્ગ
કરવો વિગેરે ॥ ૫ ॥ પડિસંલિનતા તપ તે ચારે લેઈ ઇંદ્રિય,
કષાય, યોગ એ ત્રણનું રોધવું ને ચોથું એકાંત વસ્તિએ
રહેવું તે ॥ ૬ ॥ હવે અભ્યંતર તપના છ લેઈ કહે છે ॥

આયશ્ચિત્ત ॥ ૧ ॥ વિનય ॥ ૨ ॥ વૈયાવચ્ચ
 ॥ ૩ ॥ સજ્જાયા ॥ ૪ ॥ ધ્યાન ॥ ૫ ॥ કાર્યોત્સર્ગ
 તપ. તે એક ધ્યાને કાઉસગ્ગ કરવો ઇત્યાદિ ॥ ૬ ॥ એ
 છ લેહ અભ્યંતરના. કુલ બાર લેહ થયા. એ બાર લેહે તપ-
 શ્રીયા કરતા નિર્જરા થાય ॥ ઇતિ નિર્જરા તત્ત્વ સમાપ્ત ॥૭॥

હવે આઠમો બંધતત્ત્વ કહે છે ॥ બંધતત્ત્વના
 ચાર લેહ ॥ પ્રકૃતિબંધ ॥ ૧ ॥ સ્થિતીબંધ ॥ ૨ ॥ અ-
 નુભાગબંધ ॥ ૩ ॥ પ્રદેશબંધ ॥ ૪ ॥ પ્રકૃતિબંધ તે
 કર્મનો સ્વભાવ તથા પરિણામ તે આઠ પ્રકારે કહે છે ॥
 જ્ઞાનાવરણીય કર્મ તેણે અનંતો જ્ઞાનગુણ રોક્યો છે ॥ ૧ ॥
 દર્શનાવરણીય કર્મ તેણે અનંત દર્શન ગુણ રોક્યો છે ॥ ૨ ॥
 વેદનીય કર્મ તેણે અનંત આત્મિક સુખ ગુણ રોક્યો છે.
 ॥ ૩ ॥ મોહનીય કર્મ તેણે ક્ષાયક સમક્ષિત તથા જથાખ્યાત
 ચારિત્ર ગુણ રોક્યો છે ॥ ૪ ॥ આયુષ્ય કર્મ તેણે અક્ષય-
 સ્થિતિ ગુણ રોક્યો છે ॥ ૫ ॥ નામ કર્મ તેણે અમૂર્તિ
 ગુણ રોક્યો છે ॥ ૬ ॥ ગોત્રકર્મ તેણે અગુરૂ લઘુ ગુણ
 રોક્યો છે ॥ ૭ ॥ અંતરાય કર્મ તેણે અનંત આત્મિક
 શક્તિ ગુણ રોક્યો છે ॥ ૮ ॥ એ આઠ કર્મનો બુદ્ધો બુદ્ધો
 સ્વભાવ છે ॥ હવે સ્થિતિબંધ તે આઠ કર્મની જેટલી
 સ્થિતિ છે તેટલી બાંધે ॥ જ્ઞાનવરણીય, દર્શનાવરણીય, વેદ-
 નીય, અંતરાય એ ચાર કર્મની જથ્થા સ્થિતિ અંત-
 મુદ્ધતની, ઉત્કૃષ્ટિ ત્રીશ કોડાકોડ સાગરોપમની ॥ મોહનીય

કર્મની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહર્ત્તની, ઉત્કૃષ્ટિ સીતેર કો-
ડાકોઠ સાગરોપમની છે ॥ આચુખ્ય કર્મની સ્થિતિ જઘન્ય
અંતર્મુહર્ત્તની, ઉત્કૃષ્ટિ તેત્રીસ સાગરોપમની છે ॥ નામ
ને ગોત્ર કર્મની સ્થિતિ જઘન્ય આઠ મુહર્ત્તની ઉત્કૃષ્ટિ
વીશ કોડાકોઠ સાગરોપમની છે ॥ એ સ્થિતિબંધ જાણવો
॥ અનુભાગ બંધ તે રસ, તીવ્ર મંદ રસાદિકર્મનો ॥ તે સુખ
દુઃખ વિગેરે પ્રગટપણે ભોગવવું અથવા અનુભવવું ॥
પ્રદેશબંધ તે કર્મ પુદ્ગળના દળ તે આત્મા સંઘાતે પ્રદેશે
બંધાણ છે, તે ભોગવીને આત્માના પ્રદેશથી દૂર થાય તે
॥ એ ચાર બંધનો સ્વરૂપ મોહકના દષ્ટાંતે કહે છે ॥ જેમ
કોઈ મોહક ઘણા પ્રકારના દ્રવ્યને સંભોગે નીપનો, વાયુ,
પીત્ત, કફને જેણે સ્વરૂપે કરી હણે તેને સ્વભાવ કહીએ
॥ ૧ ॥ તેજ મોહક પક્ષ, માસ, બેમાસ સુધી તેજ સ્વરૂપે
રહે તે સ્થિતિબંધ ॥ ૨ ॥ તેજ મોહક તીખો, કડવો,
કસાયલો, ખાટો, મીઠો હોય તેને રસ કહીએ ॥ ૩ ॥ તેજ
મોહક અદ્ય દળનો નીપનો તે નાનો હોય ઘણા દળનો
નીપનો એટલે મોટો હોય તેને પ્રદેશ બંધ કહીએ ॥ ૪ ॥
એણી રીત કર્મનો બંધ જાણવો. ઇતિ બંધ તત્ત્વ સમાપ્ત ॥ ૮ ॥

હવે મોક્ષ તત્ત્વ કહે છે ॥ મોક્ષ તત્ત્વના પંદર
ભેદે સિદ્ધ થાય તે કહે છે ॥ તીર્થસિદ્ધા ॥ ૧ ॥ અતીર્થ-
સિદ્ધા ॥ ૨ ॥ તીર્થંકરસિદ્ધા ॥ ૩ ॥ અતીર્થંકરસિદ્ધા ॥ ૪ ॥
સ્વર્લોગસિદ્ધા ॥ ૫ ॥ અન્યર્લોગસિદ્ધા ॥ ૬ ॥ ગૃહસ્થર્લોગ-

સિદ્ધા ॥ ૭ ॥ સ્ત્રીલીંગસિદ્ધા ॥ ૮ ॥ પુરુષલીંગસિદ્ધા ॥ ૯ ॥
 નપુંસકલીંગ સિદ્ધા ॥ ૧૦ ॥ સ્વયંબુદ્ધ સિદ્ધા ॥ ૧૧ ॥
 પ્રત્યેકબુદ્ધસિદ્ધા ॥ ૧૨ ॥ બુદ્ધમોહિસિદ્ધા ॥ ૧૩ ॥ એક-
 સિદ્ધા ॥ ૧૪ ॥ અનેકસિદ્ધા ॥ ૧૫ ॥ એ પંદરે ભેદે સિદ્ધ
 થાય તથા ચાર પ્રકારે જીવ મોક્ષ જાય ॥ જ્ઞાને કરી, દર્શને
 કરી, ચારિત્રે કરી, તપે કરી. હવે મોક્ષના નવ દ્વાર કહે
 છે ॥ સદ્ગુહ પદ્મપદ્મા તે મોક્ષ ગતિ પુર્વ કાળે હતી, હમણા
 છે, આગમે કાળે હશે તે છતિ અસ્તિ છે પણ આકાશનાં
 ફૂલનીપેરે નાસ્તિ નથી ॥ ૧ ॥ દ્રવ્ય પ્રમાણે તે સિદ્ધ
 અનંતા છે, અલબ્ધ જીવથી અનંત ગુણા અધિક છે, વન-
 સ્પતિ વર્ણને ત્રેવીશ દંડકથી સિદ્ધના જીવ અનંત ગુણા
 અધિક છે. ॥ ૨ ॥ ક્ષેત્ર દ્વાર તે સિદ્ધશીલા પ્રમાણે, તે
 સિદ્ધશીલા પીસ્તાદીસ લાખ ભ્રમનની લાંબી પહોળી
 છે. ત્રીગુણી ઝાઝેરી પરધિ છે, ઉચ્ચપણે ત્રણસેં તેવીસ
 ધનુષ્ય ને બત્રીશ આંગુળ પ્રમાણે છે, એટલા ક્ષેત્રમાં સિદ્ધ
 છે ॥ ૩ ॥ સ્પર્શ દ્વાર તે સિદ્ધ ક્ષેત્રથી કંઈક અઢકી સિદ્ધની
 સ્પર્શના છે ॥ ૪ ॥ કાળ દ્વાર તે એક સિદ્ધ આશ્રિ, સાદી,
 અનંત, સર્વ સિદ્ધ આશ્રિ અનાદિ અનંત ॥ ૫ ॥ અંતર
 દ્વાર તે સિદ્ધને ફરીને સંસારમાં અવતરવું નથી. ને એક
 સિદ્ધ ત્યાં અનંત સિદ્ધ ને અનંત સિદ્ધ ત્યાં એક સિદ્ધ
 છે ॥ એટલે સિદ્ધ સિદ્ધમાં અંતર નથી ॥ ૬ ॥ ભાગદ્વાર
 તે સઘળા જીવને અનંતમે ભાગે સિદ્ધના જીવ છે, લોકને

અસંખ્યાતમે ભાગે સિદ્ધના જીવ રહ્યા છે ॥ ૭ ॥ ભાવ-
 દાર તે સિદ્ધમાં ક્ષાયક ભાવ, કેવળ જ્ઞાન, કેવળ દર્શન,
 ક્ષાયક સમકિત, પરિણામિક ભાવ, તે સિદ્ધપણું બાણુવું
 ॥ ૮ ॥ અદ્વયબહુત્વદાર તે સર્વથી થોડા નપુંસકસિદ્ધ
 તેથી સ્ત્રીસિદ્ધ સંખ્યાતગુણા, તેથી પુરૂષસિદ્ધ સંખ્યાતગુણા
 ॥ એક સમયે નપુંસકલીંગે દશ સિદ્ધ થાય ॥ સ્ત્રીલીંગે
 વીશ થાય, પુરૂષલીંગે એકસો આઠ સિદ્ધ થાય ॥ ૯ ॥
 એ નવ દાર મોક્ષ તત્ત્વના કહ્યા ॥ હવે ચૌદ બોલનો ધણી
 મોક્ષ જાય ॥ ત્રસપણે ॥ ૧ ॥ બાદરપણે ॥ ૨ ॥ સંસીપણે
 ॥ ૩ ॥ વજ્રઘ્નનનારાય સંઘયણપણે ॥ ૪ ॥ શુક્લધ્યાનપણે
 ॥ ૫ ॥ મનુષ્યની ગતિ ॥ ૬ ॥ ક્ષાયક સમકિત ॥ ૭ ॥
 જથાખ્યાત ચારિત્ર ॥ ૮ ॥ પંડિત વીર્ય ॥ ૯ ॥ કેવળજ્ઞાન
 ॥ ૧૦ ॥ કેવળદર્શન ॥ ૧૧ ॥ ભવ્ય સિધ્ધિક ॥ ૧૨ ॥
 પરમ શુક્લલેશી ॥ ૧૩ ॥ ચર્મશરિરી ॥ ૧૪ ॥ એ ચૌદ
 બોલનો ધણી મોક્ષ જાય ॥ જઘન્ય બે હાથની અવગાહના-
 વાળો સિધ્ધિ ॥ ઉત્કૃષ્ટિ પાંચસે ધનુષ્યની અવગાહનાવાળો
 મોક્ષ જાય ॥ જઘન્ય નવ વર્ષનો ઉત્કૃષ્ટો કોડ પુર્વના
 આઉખાવાળો કર્મભૂમિ હોય તે મોક્ષ જાય ॥ મોક્ષ તે સર્વ
 કર્મ થકી આત્મા મુકાણે એટલે આત્મા અરૂપ ભાવને
 ખાચ્યો, કર્મથી ન્યારો થયો, પૂર્વ પ્રભેગે એક સમયે લોકાત્રે
 પહોંચ્યો, ત્યાં અલોકને અડીને રહ્યો (અલોકમાં જાય નહિ
 કારણ કે ત્યાં ધર્મોસ્તિકાય નથી, તેથી ત્યાં સ્થિર રહ્યો.)

ખીજા સમયથી અચળ ગતિને પામ્યો. (અનંતકાળે પણ
ત્યાંથી ચળવું નથી તેમ હાલવું ચાલવું પણ નથી) અજર,
અમર, અલક્ષ, અવિનાશી પદને પામ્યો, અનંત સુખની
લહેરમાં સદાકાળ નિર્મળપણે રહે છે તેને મોક્ષ તત્ત્વ
કહીએ ॥ ઇતિ મોક્ષ તત્ત્વ સમાપ્ત ॥ ૯ ॥

॥ શ્રી નવ તત્ત્વ સંપૂર્ણ ॥

શરણુ તમારું શ્રી વર્ધમાન.

ચોપાઇ.

શ્રી સિદ્ધારથ કુળ શણુગાર, ત્રિશલાનંદન જગદાધાર;
સુંદર સોહે સોબન વાન, શરણુ તમારું શ્રી વર્ધમાન. ૧
તુમ નામે નાવે આપદા, ભૂત પ્રેત વ્યંતર નવિ કદા;
રોગ શોગ ચિંતા નવિ જાણુ, શરણુ તમારું શ્રી વર્ધમાન. ૨
તુમ નામે લહિયે સંપદા, તુમ નામે મનવંચિત મુદા;
તુમ નામે લહિયે સનમાન, શરણુ તમારું શ્રી વર્ધમાન. ૩
દુર્જન દુષ્ટ વૈરી વિકરાળ, તુમ નામે નાસે તરકાળ;
તુમ નામે દિન દિન કલ્યાણુ, શરણુ તમારું શ્રી વર્ધમાન. ૪
અહાદિક પિડા નવિ કરે, નામ તમારું જે અનુસરે;
ધર્મસિંહ મુનિ ભાવ પ્રધાન, શરણુ તમારું શ્રી વર્ધમાન. ૫

શ્રી છ આરાના બોલ.

અથશ્રી જંબૂદ્વીપ પન્નતિ સૂત્રથી છ આરાના બોલ
લિખ્યતે ॥ દશ કોડાકોડી સાગરોપમના છ આરા બાણવા.
તેમાં પહેલો આરો ૪ કોડાકોડી સાગરોપમનો બાણવો.
એ આરો સુસમ સુસમ નામે બાણવો. એકલું સુખમાં
સુખ બાણવું. એ આરાને વિષે ૩ ગાઉનું દેહમાન અને ૩
પદ્યોપમનું આઉખું. ઉતરતે આરે ૨ ગાઉનું દેહમાન અને
૨ પદ્યોપમનું આઉખું બાણવું. એ આરે બસે છપન
પાંસલી, ઉતરતે આરે એકસો અઠાવીસ પાંસલી બાણવી.
એ આરાને વિષે ૧ વજ્રઋષભનારાય સંઘયણુ ને ૧ સમ
ચક્રેશ સંઠાણુ બાણવું. શ્રી પુરૂષના ૩૫ સૌભાગ્ય ધણા
દિયે. એ આરાને વિષે અઠમ લકતે આહારની ઇચ્છા ઉપજે,
ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે. ધરતીની સરસાઈ સાકર
સરખી બાણવી, ઉતરતે આરે ખાંડ સરખી બાણવી. એ
આરાને વિષે દશ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષ મનવંચિત સુખ પહોં-
ચાડે. તે કલ્પવૃક્ષનાં નામ કહે છે.

ગાથા—મતંગાય લિંગા તુડિયંગા, દીવ જોઈ ચિતગા;
ચિતરસા મણવેગા, ગિહાગારા અભિયગણાઓ ॥૧॥

અર્થ—મતંગા કહેતાં, મીઠા મધુરા રસનાં કલ્પ-
વૃક્ષ થઈ આવે ॥ ૧ ॥ લિંગા કહેતાં, રત્નજડાવ ભાજનનાં

કલ્પવૃક્ષ થઇ આવે ॥ ૨ ॥ તુડિયંગા કહેતાં, ૪૯ જાતિનાં
 વાજિંત્રનાં કલ્પવૃક્ષ થઇ આવે ॥ ૩ ॥ દીવ કહેતાં, રત્ન-
 જડાવ દીવીઓનાં કલ્પવૃક્ષ થઇ આવે ॥ ૪ ॥ જોઈ કહેતાં,
 સૂર્યની જ્યોતિનાં કલ્પવૃક્ષ થઇ આવે ॥ ૫ ॥ ચિતગા
 કહેતાં, ચિત્રામણ સહિત કૂલની માળાનાં કલ્પવૃક્ષ થઇ
 આવે ॥ ૬ ॥ ચિતરસા કહેતાં, ચિત્તને ગમે તેવા રસવતી
 લોજનના કલ્પવૃક્ષ થઇ આવે ॥ ૭ ॥ મણુવેગા કહેતાં, રત્ન-
 જડાવ આલરણનાં કલ્પવૃક્ષ થઇ આવે ॥ ૮ ॥ ગિહાગારા
 કહેતાં, ૪૨ લોભીયા આવાસના કલ્પવૃક્ષ થઇ આવે ॥ ૯ ॥
 અણિયગણાઓ કહેતાં, રત્નજડાવ નાકને વાયરે ઉડે એવા
 વસ્ત્રનાં કલ્પવૃક્ષ થઇ આવે ॥ એ ૧૦ પ્રકારનાં કલ્પવૃક્ષ
 મનવંચિત સુખ આપે. એ આરાને વિષે છેક થાકતા
 જુગલના આઉખા આડા ૬ માસ રહે ત્યારે જુગલ પર-
 ભવનું આઉખું બાંધે. ત્યારે જુગલાણી એક જોડલું પ્રસવે.
 તે છોડની પ્રતિપાલના ૪૯ દિવસ કરે. જુગલ જુગલાણીને
 ક્ષણમાત્રનો વિયોગ ન પડે. એકને છીંક ને એકને બગાસું
 આવે, મરીને દેવતા થાય. એના શરીરનો નિહરણુ દેવતા
 કરે. ગતિ એક દેવની જાણવી. એ આરાને વિષે જુગલીયાને વૈર,
 વિરોધ, ઇર્ષ્યા, ઝેર નહિ ॥ ઇતિ પહેલો આરો સંપૂર્ણ ॥ ૧ ॥

હવે પહેલો આરો ઉતરીને ખીજો આરો બેઠો.
 ત્યારે અનંતા વર્ણુ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શના પર્યંવ અનંતા
 અનંતા હીણા થયા. એ આરો ત્રણ કોડાકોડી સાગરોપ-

મનો સુસમ નામે જાણવો. એકલું સુખ જાણવું. એ આરાને વિષે એ ગાઉનું દેહમાન અને એ પદ્યોપમનું આઉખું, ઉતરતે આરે એક ગાઉનું દેહમાન ને એક પદ્યોપમનું આઉખું. એ આરાને વિષે વજ્રઋષભનારાય સંઘયણ, સમ ચરિત્ર સંઠાણ. એ આરે એકસો અઠાવીશ પાંસલી, ઉતરતે આરે ચોસઠ પાંસલી જાણવી. એ આરે છઠ્ઠલકતે આહારની ઈચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે. ધરતીની સરસાઈ ખાંડ સરખી, ઉતરતે આરે ગોળ સરખી જાણવી. એ આરે દસ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષ મનવંચિત સુખ પહોંચાડે. છેક થાકતાં જુગલના આઉખા આડા છ માસ રહે ત્યારે જુગલ પરભવનું આઉખું ખાંધે ત્યારે જુગલાણી એક જોડલું પ્રસવે. છાંડની પ્રતિપાલના ૬૪ દિવસ કરે. જુગલ જુગલાણીને ક્ષણ માત્રનો વિયોગ ન પડે. એકને છીંક ને એકને બગાસું આવે, મરીને દેવતા થાય. એના શરીરનું નિહરણ દેવતા કરે. ગતિ એક દેવની જાણવી ॥ ઇતિ બીજો આરો સંપૂર્ણ ॥ ૨ ॥

હવે બીજો આરો ઉતરીને ત્રિજો આરો બેઠો. ત્યારે અનંતા વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શના પર્યવ અનંતા હીણા થયાં. એ આરો બે કોડાકોડી સાગરોપમનો જાણવો. એ આરો સુસમ દુસમ નામે જાણવો. સુખ ઘણું ને દુઃખ થોડું જાણવું. એ આરાને વિષે એક ગાઉનું દેહમાન ને એક પદ્યોપમનું આઉખું જાણવું. ઉતરતે આરે ૫૦૦ ધ-

નુબ્યનું દેહમાન ને કોઈ પૂર્વનું આઉખું જાણવું. એ આરાને
 વિષે વજ્રઋષભનારાય સંઘયણ ને સમચઉરંશ સંઠાણ
 જાણવું. એ આરાને વિષે ૬૪ પાંસલી જાણવી. ઉતરતે આરે
 ૩૨ પાંસલી જાણવી. એ આરાને વિષે ચઉથલકતે અડા-
 રની ઈચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે. ધર-
 તીની સરસાઈ ગોળ સરખી જાણવી. ઉતરતે આરે થોડેરી
 જાણવી. એ આરે દસ પ્રકારનાં કલ્પવૃક્ષ મનવંચિત સુખ
 પહોંચાડે. છેક થાકતાં જુગલના આઉખા આડા છ માસ
 રહે ત્યારે જુગલ પરભવનું આઉખું બાંધે. ત્યારે જુગલાણી
 એક જોડલું પ્રસવે. તે છોડની પ્રતિપાલના ૭૬ દિવસ
 કરે. જુગલ જુગલાણીને કષ્ટ માત્રનો વિયોગ ન પડે. એકને
 છોક ને એકને બગાસું આવે, ત્યારે મરીને દેવતા થાય.
 એના શરીરનો નિહરણ દેવતા કરે. એ ત્રણ આરા યુગ-
 લના જાણવા. એકલો યુગલધર્મ જાણવો. એ આરાને વિષે
 જરા, રોગ, કુરૂપ નહિ, પ્રતિપૂર્ણ અંગ ઉપાંગ, વિષય
 સુખ ભોગવે, તે દાન પુણ્યના ફળ જાણવા. એ આરાને
 વિષે છેક થાકતાં ચોરાશીલાખ પૂર્વ ત્રણ વર્ષ ને સાડાઆઠ
 મહીના બાકી રહ્યા ત્યારે સર્વાર્થસિદ્ધ મહા વિમાનથકી
 તેત્રીસ સાગરોપમનું આઉખું ભોગવીને, ધવીને વનિતા
 નગરી નાભી કુલગર રાજા પિતા, મરૂદેવી માતાની કૂંખે
 શ્રી ઋષભદેવ સ્વામી ઉપન્યા. સવાનવ માસે જનમ્યા.
 પ્રથમ ઋષભનું સ્વપ્ન જોઈ ઋષભદેવ નામ પાડ્યું. ઋષભ-

દેવ સ્વામીએ યુગલધર્મ નિવારી અસિ ૧ ॥ મસિ ૨ ॥
 કૃષિ ૩ ॥ ઇત્યાદિક બહોંતેર કળા શીખવી. અનુકંપા
 નિમિત્તે વીશ લાખ પૂર્વ તો કુમારપણે રહ્યા. ત્રેસઠ લાખ
 પૂર્વ સુધી રાજ્ય ભોગવું. ભરતને રાજ્ય સોંપીને ચાર-
 હજાર પુરૂષ સંઘાતે સંયમ લીધો. એક લાખ પૂર્વ સુધી
 સંયમ પાળ્યો. કેવલ પામીને અષ્ટાપદ પર્વત ઉપરે પક્ષા-
 સને બેસીને દશ હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ
 પધાર્યા. તે સ્વામીના ૬ કલ્યાણીક થયા. પહેલે કલ્યાણીકે
 ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્રમાં સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનથી ચવીને માતાની
 કુંબે ઉપન્યા ૧ ॥ બીજે કલ્યાણીકે ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્રમાં
 જનમ્યા ॥૨॥ ત્રિજે કલ્યાણીકે ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્રમાં રાજ્ય
 બેઠા ॥ ૩ ॥ ચોથે કલ્યાણીકે ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્રમાં સંયમ
 લીધો ॥ ૪ ॥ પાંચમે કલ્યાણીકે ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્રમાં કેવલ-
 જ્ઞાન ઉપન્યું ॥ ૫ ॥ એ ૫ ને છઠું કલ્યાણીક અભિચ
 નક્ષત્રમાં મોક્ષ પધાર્યા ॥૬॥ એ આરાને વિષે ગતિ પાંચ
 બાણવી. મોક્ષ વધી ॥ ઇતિ ત્રિજે આરો સંપૂર્ણ ॥ ૩ ॥

હવે ત્રિજે આરો ઉતરીને ચોથો આરો બેઠા.
 ત્યારે અનંતા વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શના પર્યવ હીણા થયા.
 એ આરો એક કોડાકોડ સાગરોપમમાં બેંતાલીસ હજાર
 વર્ષ ઉણાનો બાણવો. એ આરો દુસ્રમ સુસ્રમ નામે બાણવો.
 દુઃખ ઘણું ને સુખ થોડું બાણવું. એ આરાને વિષે ૫૦૦
 ધનુષનું દેહમાન ને કોડ પૂર્વનું આઉણું. ઉતરતે આરો

સાત હાથનું દેહમાન ને સો વર્ષ ઝાઝેરાનું આઉખું. એ આરાને વિષે છ સંઘયણુ ને છ સંઠાણુ બાણુવા. એ આરાને વિષે ૩૨ પાંસલી ઉતરતે આરે ૧૬ પાંસલી બાણુવી એ આરાને વિષે દિન દિન પ્રત્યે આહારની ઈચ્છા ઉપજે, ત્યારે ૩૨ કવલનો આહાર કરે. ધરતીની સરસાર્ધ સારેરી, ઉતરતે આરે થોડેરી બાણુવી. એ આરે છેક થાકતાં પંચોત્તેર વર્ષ ને સાડા આઠ મહિના બાકી રહ્યા ત્યારે દશમા દેવલોકથી વીસ સાગરોપમનું આઉખું ભોગવીને ચવીને માહણુકુંડ ગામ નગરને વિષે ઋષભદત્ત પ્રાદ્ય-ણને ઘેર દેવાનંદાજીની કુંજે મહાવીર સ્વામી ઉપ-ન્યા. ત્યાં સ્વામી સાડી બ્યાસી રાત્રિ રહ્યા. ત્યાસીમી રાત્રે શકેંદ્રનું આસન ચળ્યું. ત્યારે શકેંદ્રે ઉપયોગ મુકીને બેયું તો પ્રભુને ભિક્ષુક કુંજે ઉપન્યા બેયા. અનંતે કાળે આશ્ચર્ય થયું ! ત્યારે હરણુગમેષી દેવતાને કહ્યું કે તમે બાઓ, જઈને મહાવીર સ્વામીનો ગર્ભ ક્ષત્રીયકુંડ નગરને વિષે, સિદ્ધાર્થ રાજાને ઘેર, ત્રિસલાદેવી રાણીની કુંજે મુકો; અને ત્રિસલાદેવી રાણીની કુંજે પુત્રીપણે ગર્ભ છે, તે દેવાનંદા પ્રાદ્યણીની કુંજે મુકો. ત્યારે તે હરણુગમેષી દેવતા તહેતિપ્રમાણુ કરી તેજ વખતે તે માહણુકુંડ આવ્યો ને ત્યાં ભગવંતને વંદણા નમ-સ્કાર કરીને કહ્યું જે સ્વામી ! રૂડું બાણુબે. હું તમારો ગર્ભ સાહક છું. તે વખતે દેવાનંદાજીને અવસ્થાપિની

નિદ્રા સુકીને, નાભીથી ગર્ભ સાહરીને ત્રિસલાહેવીજીની
 કુંજે સુકયો, ત્યાં સ્વામિ સર્વે થઈને સવાનવ માસે જનમ્યા.
 ત્રિસ વર્ષ ધરમાં રહ્યા. એકાકીપણે સંયમ લીધો. સંયમ
 લઈને સાડાબાર વર્ષ ને એક પખવાડીયા સુધી આકરા તપ,
 જપ, જ્ઞાન, ધ્યાન કરીને સ્વામી કેવલજ્ઞાન કેવલદર્શન
 પામ્યા. બહોંતેર વર્ષનું આઉખું લોગવીને ચોથા આરાના
 ત્રણ વર્ષ ને સાડાઆઠ મહિના બાકી રહ્યા તે વખતે મહા-
 વીર સ્વામી નિર્વાણ પધાર્યા. તે સ્વામીના છ કલ્યાણિક
 થયા. તેમાં ૫ કલ્યાણિક તો ઉત્તરાકાલગુની નક્ષત્રમાં થયાં.
 તે ચવણ કલ્યાણીક ૧ ॥ ગર્ભ સાહારણ કલ્યાણીક ૨ ॥
 જન્મ કલ્યાણીક ૩ ॥ દિક્ષા કલ્યાણીક ૪ ॥ કેવલજ્ઞાન
 કલ્યાણીક ૫ ॥ એ પાંચ ને સ્વાતિ નક્ષત્રમાં નિર્વાણ
 પધાર્યા ૬ ॥ એ છ કલ્યાણીક ॥ એ આરાને વિષે ગતિ ૫
 બાણવી. મહાવીર સ્વામી નિર્વાણ પધાર્યા તેજ વખતે ગૌ-
 તમ સ્વામીને કેવલજ્ઞાન ઉપન્યું. તેઓ બાર વર્ષ કેવલ
 પ્રવર્ત પાળીને નિર્વાણ પધાર્યા. તેજ વખતે સુધર્મા
 સ્વામીને કેવલજ્ઞાન ઉપન્યું. તેઓ આઠ વર્ષ સુધી કેવલ
 પ્રવર્ત પાળીને નિર્વાણ પધાર્યા. તેજ વખતે જંબૂ સ્વામી-
 ને કેવલજ્ઞાન ઉપન્યું. તેઓ ચુમાલીસ વર્ષ સુધી કેવલ
 પ્રવર્ત પાળીને નિર્વાણ પધાર્યા. મહાવીર સ્વામી પછી
 ભરતક્ષેત્રમાં ચોસઠ વર્ષ સુધી કેવલજ્ઞાન રહ્યું. ચોથા
 આરાનો જન્મેલો હોય તે પાંચમા આરામાં મોક્ષ બંધ.

પાંચમા આરાનો જન્મેલો પાંચમા આરામાં મોક્ષ જાય નહિ. જંખૂરવામી મોક્ષ પહોંચ્યા પછી દશ બોલ વિચ્છેદ ગયા તે પરમ અવધિજ્ઞાન ૧ ॥ મનઃપર્યવ જ્ઞાન ૨ ॥ કેવલ-જ્ઞાન ૩ ॥ પરિહાર વિશુદ્ધ ચારિત્ર ૪ ॥ સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્ર ॥ ૫ ॥ યથાખ્યાત ચારિત્ર ॥ ૬ ॥ પુલાકલખિધ ॥ ૭ ॥ ક્ષાયકસમકિત ॥ ૮ ॥ આહારક શરીર ॥ ૯ ॥ જિનકલ્પી સાધુ ૧૦ ॥ ઇતિ ચોથો આરો સંપૂર્ણ ॥ ૪ ॥

હવે ચોથો આરો ઉતરીને પાંચમો આરો બેઠો. તે વખતે અનંતા વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શના પર્યવ હીણા થયા. એ આરો દુસમ નામે, એકલું દુઃખ જાણવું. એ આરો ૨૧ હજાર વર્ષનો જાણવો. એ આરાને વિષે ૭ હાથનું દેહમાન ને સો વર્ષ ઝાઝરાનું આઉખું. ઉતરતે આરે ૧ હાથનું દેહમાન ને ૨૦ વર્ષનું આઉખું. એ આરાને વિષે ૬ સંઘયણ ને ૬ સંઠાણ જાણવા, ઉતરતે આરે ૧ છેવટું સંઘયણ ને ૧ હુંડ સંઠાણ જાણવું. એ આરાને વિષે ૧૬ પાંસલી, ઉતરતે આરે ૮ પાંસલી જાણવી. એ આરાને વિષે દિન દિન પ્રત્યે આહારની ઇચ્છા ઉપજે, તે વખતે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે. ધરતીની સરસાઇ કાંઈક સારી જાણવી, ઉતરતે આરે કુંભારના નિભાડાની છાર સરખી જાણવી. હવે પાંચમા આરાના ૩૨ લક્ષણ કહે છે. મોટા નગર તે ગામડા સરખા થશે ॥ ૧ ॥ ગામ તે મસાણ સરખા થશે ॥ ૨ ॥ ભલા કૂળના છોડ તે દાસ દાસીપણા કરશે ॥ ૩ ॥ પ્રધાન તે

લાલચી થશે ૪ ॥ રાજા તે યમદંડ સરખા થશે ૫ ॥ ભલા
 કૂળની સ્ત્રી તે લજ્જા રહિત થશે ૬ ॥ રૂડા કૂળની સ્ત્રી
 વેશ્યા સરખી થશે ૭ ॥ પોતાના પુત્ર પોતાને છાંદે
 ચાલશે ૮ ॥ શિષ્ય ગુરૂના અપવાદ બોલશે ૯ ॥ દુર્જન
 લોક સુખી થશે ૧૦ ॥ સજ્જન લોક દુઃખી થશે ૧૧ ॥
 દુર્ભિક્ષ દુષ્કાળ ઘણાં પડશે ૧૨ ॥ ઉઠર સર્પાદિકની ઢાઢ
 ઘણી થશે ૧૩ ॥ ગ્રાહાણુ અર્થના લોભી થશે ૧૪ ॥ હિંસા
 ધર્મના પડપક ઘણાં થશે ૧૫ ॥ એક ધર્મમાં ઘણાં ભેદ
 થશે ૧૬ ॥ મિથ્યાત્વ દેવતા ઘણાં પૂજાશે ૧૭ ॥ મિથ્યા-
 ત્વ લોક ઘણાં થશે ૧૮ ॥ માણસને દેવદર્શન દુર્લભ થશે
 ૧૯ ॥ વિદ્યાધરની વિદ્યાના પ્રભાવ થોડા થશે ૨૦ ॥ ગોરસ
 દુધ દહીંમાં સરસાઇ થોડી રહેશે ૨૧ ॥ બળદ પ્રમુખનાં
 બળ આઉખા થોડાં થશે ૨૨ ॥ સાધુ સાધ્વીને માસકલ્પ
 તથા ચોમાસાં કયાં જેવા ક્ષેત્ર થોડાં થશે ૨૩ ॥ શ્રાવકની
 ૧૧ પડિમા, સાધુની ૧૨ પડિમાં વિચ્છેદ જશે ૨૪ ॥
 ગુરૂ શિષ્યને ભણાવશે નહિ ૨૫ ॥ શિષ્ય અવિનીત, કલહ-
 કારી થશે ૨૬ ॥ અધર્મકારી ઝગડાકારી કુમાણસ ઘણાં
 થશે, સુમાણસ થોડાં થશે ॥ ૨૭ ॥ આચાર્ય આપ આપના
 ગચ્છની પરંપરા સામાચારી જુદિ જુદિ પ્રવર્તાવશે, તથા
 મૂઢ મૂર્ખજનને મોહ ને મિથ્યાત્વ પાસમાં પાડશે, ઉત્સૂત્ર
 ભાખશે, આપ આપની પ્રશંસામાં રાચશે, નિંદક કુબુદ્ધિ
 થશે ૨૮ ॥ સરલ, ભદ્રિક, ન્યાયી, પ્રમાણિક માણસ થોડા

થશે ૨૯ ॥ મ્લેચ્છનાં રાજ્ય ધણાં થશે ૩૦ ॥ હિંદુરાજ
 અલ્પ ઋદ્ધિયા થોડા થશે ૩૧ ॥ મોટા કૂળના રાજા થશે
 તે નીચ કામ કરશે, અન્યાય અધર્મ કુવ્યસનમાં ધણાં
 રાચશે ॥ ૩૨ ॥ એ ૩૨ લક્ષણ જાણવાં. એ આરાને વિષે
 ધાતુ સર્વે વિચ્છેદ જશે. લોઢાની ધાતુ રહેશે, ચામડાની
 મોહરો ચાલશે. જેને ઘેર સવાશેર કાંસુ રહેશે તે ધનવંત
 કહેવાશે. એ આરાને વિષે એક ઉપવાસ કરશે તે માસખમણ
 સરખો થશે. એ આરાને વિષે જ્ઞાન તથા સૂત્ર સર્વે વિચ્છેદ
 જશે. તેમાં દશવૈકાલિકના અધ્યયન ૪ પહેલા રહેશે. તે
 ઉપર ૪ જીવ એકાવતારી થશે. તે ચારના નામ—દુપસહ
 નામે સાધુ ૧ ॥ ફેલગુણિ નામે સાધ્વી ૨ ॥ નાગીક શ્રાવક
 ૩ ॥ નાગશ્રી શ્રાવિકા ૪ ॥ અષાઠ શુદ્ધ ૧૫ ને દિવસે
 શકેંદ્રનું આસન ચળશે. તે વખતે શકેંદ્ર ઉપયોગ મુકી
 જશે જે આજ પાંચમે આરો ઉતરીને કાલે છઠો આરો
 ખેસશે. તે વખતે શકેંદ્ર આવી તે ચારે જીવને કહેશે જે
 કાલે છઠો આરો ખેસશે માટે આલવો, પરિક્રમો, નિઃસલ્લ
 થાઓ. તેથી તે ૪ જીવ સર્વ જીવને ખમાવીને સંત્યારો
 કરશે. તે વખતે સંવર્તક વાચરો થશે. તેણે કરીને પહાડ,
 પર્વત, ગઢ, કોઠા, વાવ, કુવા, સરોવર સર્વે વિસરાલ થશે.
 વૈતાલ પર્વત ૧ ॥ ગંગા ૨ ॥ સિંધુ ૩ ॥ ઋષભકુટ ૪ ॥
 લવણ સમુદ્રની ખાડી ૫ ॥ એ ૫ સિવાયના સર્વ સ્થાનક
 ત્રુટી પડશે. તે ૪ જીવ સમાધી પરિણામે કાલ કરીને દેવ-

લોકમાં જશે. તે વખતે ૪ બોલ વિરોધ જશે. પહેલે પોહરે જૈનધર્મ વિરોધ જશે ૧ ॥ બીજે પોહરે ૩૬૩ પાખડી મિથ્યાત્વનો ધર્મ વિરોધ જશે ૨ ॥ ત્રિજે પોહરે સજનીતિ વિરોધ જશે ૩ ॥ ચોથે પોહરે બાહર અસિ વિરોધ જશે ॥૪॥ એ આરે બેસતા ગતિ પ બાણવી, ઉતરતા ૪ ગતિ તે મોક્ષ અટકી. ઇતિ પાંચમે આરો સંપૂર્ણ.

હવે પાંચમે આરો ઉતરીને છઠો આરો બેસશે. તે વખતે અનંતા વર્ણ, ગંધ, રસ, રૂપરાના પર્યવહીણા થશે. એ આરો ૨૧ હજાર વર્ષનો બાણવો, એ આરો દુસ્રમ દુસ્રમ નામે એકલું દુઃખમાં દુઃખ બાણવું. એ આરે ૧ હાથનું દેહમાન ને ૨૦ વર્ષનું આઉધું, ઉતરતે આરે ૧૬ વર્ષનું આઉધું ને મૂંઠા હાથની કાયા બાણવી. એ આરાને વિષે ૧ છેવટું સંઘયણ ને હુંડ સંઠાણ બાણવું, ઉતરતે આરે પણ એમજ બાણવું. એ આરાને વિષે ૮ પાંસડી, ઉતરતે આરે ૪ પાંસડી બાણવી. એ આરાને વિષે ૭ વર્ષની સ્ત્રી ગર્ભ ધરશે. તે કાળા કુદર્શની રોગી ને રીસાળ, મોવાલી ઘણું એવા છાકસ ઘણા જણશે. તે કુતરીની પેરે પરિવાર લેખો ફેરવશે. એ આરાને વિષે ગંગા સિંધુ નદી રહેશે. તેમાં જીવ હો. તેમાં ત્રણ ત્રણ માળ છે. તેમાં મનુષ્ય, તિર્યચ, પક્ષી બીજ માત્ર રહેશે. ગંગા સિંધુનો સાડીબાસઠ જોજનનો પટ છે. તેમાં રથના ચીલા પ્રમાણે મહોળું ને ગાડાની ધુરી બૂટે એટલું ઉંડું પાણી રહેશે. તેમાં મચ્છ કચ્છ ઘણાં

થશે. તે ૭૨ બીજનાં મનુષ્ય સાંઝે ને પ્રભાતે મચ્છ કમ્મ
કાઢીને વેળુમાં ભારશે. સૂર્ય ધણે તપશે, ટાઢ ધણી પડશે,
તેણે કરી સિઝવાઈ રહેશે, તેના આહાર કરશે. તેના હાઠકા
આંમડા તિર્યંચ આટીને રહેશે. માનવીના માથાની તુંબટી-
માં પાણી લાવીને પીશે. એ પ્રમાણે ૨૧ હજાર વર્ષ પૂરા
કરશે. પાંચમા આરાના પ્રાણી નવકાર રહિત, સમકિત
રહિત, ત્રત પચ્ચખાણુ રહિત હશે તે એવા છઠા આરાને
વિષે આવીને અવતરશે. માટે એવું જાણીને જે જીવ જૈન-
ધર્મની આસ્થા રાખશે તે જીવ સુખી થશે.

॥ ઇતિ છ આરાના બોલ સંપૂર્ણ ॥

વ્યાખ્યાનની શરૂઆતમાં બોલવાની વાણીની સ્તુતિ.

સવૈયા.

બીર હિમાચલસેં નિકસી, ગુરૂ ગૌતમકે મુખ કુંડ ધરી હે,
મોહ મહાયલ લેહ ચટ્ટી, જગકી જડતા સખ દૂર કરી હે,
જ્ઞાનપથોદધિ માંહિ રખી, બહુ ભંગ તરંગનસેં ઉછરી હે,
તાસ મુશારહ ગંગ નદી, પ્રથમે અંજલી નિજ શીશ ધરી હે. ૧
જ્ઞાન સુનીર ભરી સરિતા, સુરધેનુ પ્રયોદ સુક્ષીર નિધાની,
વૈદ જ્યોં વ્યાધિ હરંત સદા, ભવ્ય જીવ અકોરકેં ચંદ્ર સમાની;
જૈન સિદ્ધાન્તકી જ્યોતિ ખડી, સુર વૃક્ષ સમાન મહાસુખ દાની,
લોક અલોક પ્રકાશ ભયે, મુનિરાજ બખાનત હે જિનબાની. ૨

શોભત દેવ વિષે મધવા, ઉડુ વૃન્દ વિષે શશી મંગલકારી,
ભૂપ સમૂહ વિષે ભરતેશ્વર, કેશવ યોધ વિષે મનુહારી;
નાગનમેં ધરણેંદ્ર બડો, ચમરેંદ્ર અસુરનમેં અધિકારી,
યુ' જિનશાસન સંધ વિષે, મુનિરાજ દીપે શ્રુ જ્ઞાન ભાંડારી. ૩

મનહર છંદ.

કૈસેકર કેતકી કણેર એક કહ્યો ભત,
આક દુધ ગાય દુધ અંતર ઘણેરો હે;
રીરી હોત પીરી પણ હોંસ કરે કંચનકી,
કહાં કાગ બાની કહાં કોયલકી ટેર હે.
કહાં ભાનુ તેજ કહાં આગીયો બિચારો કહાં,
પુનમકો અજવાળો કહાં અમાસ અંધેરો હે;
પક્ષ છોડ પારકી નિહ લ એક નીગે કર,
રાગી વ નિરાગી વેણુ અંતર ઘણેરો હે
વીતરાગ વાણી સાચી મુક્તિકી નિશાની યહ,
મુકૃતકી ખાની જ્ઞાની મુખસેં બખાની હે;
ઈનકું આરાધકે તરીયા હે અનંત જીવ,
સોહી જહાજ બાણુ શરદ્દા મન આની હે.
શ્રદ્દા હે સારધાર શ્રદ્દાહીસેં ખેવો પાર,
શ્રદ્દા બિન જીવ જ્વાર નિશ્ચેકર માની હે;
વાણી તો ઘણેરી પન વીતરાગ તુલ્ય નાંહી,
ખ્યાલા ભર પિવે વાંકો આનંદકી ખાની હે.

૪

૫

શીયળ વિષે.

(રાગ—પુનમ ચાંદનીગા.)

શીલ રતન જતને બેની રાખીયેરે, ફરી ફરી નહિ મળે આ અવતાર;
શીલ મુધારસ ભાવે ફરી આખીયેરે, નેથી લહિયે ભવ જલ પાર,
શીલ રતન જતને બેની રાખીયે રે, એ ટેક.

બાળપણથી પાળીયે, શીલ ધર્મ સુખકાર;
અવર ભૂષણ છે કારિમાં, સાચો શીલ શુભગાર.
શીલ મુંદડી પેહેમાંથી રૂઢા ચોખીયેરે, સાસર પીયરમાં સોભાવનહાર.

બાહી મુંદરી મહા સતી, રાજેભતિ વરનાર;
સીતા કુંતા દ્રૌપદી, મુખદા મુલસા સાર.

ઈન્દ્રબાળા મુલા દમયંતી મુમાવતીરે, શીવા પદમાવતી આદે થલ અપાર.

કષ્ટ સહિ ખલજનતણા, પાળ્યો શીલ નિઃશંક;
કીર્તિ લહિ જગ હજળી, ટાળી નિજ કલંક.

પ્રહ હમે માવે ધર્મિનરો પ્રેમથીરે, જેના નામે સદા થાએ જનકાર.

ઝેર અમૃત થઈ પરણ્યમે, નામ હોવે વરમાલ;
અગ્નિ પાણી સમ હુવે, વાઝ હુવે મૃગ બાલ.

શીલે સંકટ ટળે ને વળે સંપદા રે, સુર અસુર તૃપાદિ ધરે ખાર.

ધર્મ સ્થાનને ધર તણ, નવિ ફરીયે અન્ય દાર;
સંગત રૂઢા નરતણી, કરતા વધે સુવિચાર.

સામાયક પોષા પડિકમણા બેની કરોરે, તણ પ્રભાદ વિકથા વળી ચાર.

ગાન દર્શન ચારિત્રથી, ધરિએ પ્રીતિ અપાર;
તપ તપી નવ વાડથી, પાળો શીલ આચાર.^{૫૫}

વીર સુનિ કહે શીયલ પ્રભાવથીરે, નરનારી ધણા પામ્યા શિવદાર.

કરેક મનુષ્યને મનન કરવા યોગ્ય

ઉપદેશી શ્લોકો.

- પરશકે સુખ પ્રાપ્તિ, કર સારો સંકેત;
છ બાણ છે હાથમાં, એવ એવ નર એવ. ૧
- ગુને કરીને છતવું, ખરે ખરું રણ બેલ;
ફરમન છે ઘુજ દેહમાં, એવ એવ નર એવ. ૨
- અપ્રજ રહીય અમારું, ફોગટ થઈય પ્રજેત;
હવે જરૂર ફરીયાર થઈ, એવ એવ નર એવ. ૩
- તન મન તે તારાં નથી, નથી પ્રિયા પરજેત;
પાછળ સૌ રહેશે પડમાં, એવ એવ નર એવ. ૪
- પ્રાણ જશે બધાં પિંડથી, પિંડ અણાશે એવ;
માટીમાં માટી થશે, એવ એવ નર એવ. ૫
- રણ ન રાણા રાણ્યા, મુર નર મુની સમેત;
હું તો તરણા વૃક્ષ છો, એવ એવ નર એવ. ૬
- રજકણ તારાં રખડશે, જેમ રખડતી રેત;
પછી નર તન પાળીશ હીમાં, એવ એવ નર એવ. ૭
- હાથા ફેલ મટી મથા, સર્વે બનીયા મથેત;
બેળન બેર જાતું રજું, એવ એવ નર એવ. ૮
- માટે મનમાં સમજીને, વિચારીને કર વેત;
હમાંથી આખો આં જાતું, એવ એવ નર એવ. ૯
- સુખ શિખાવણ સમજ તો, પ્રજા-સાથે કર હેત;
અંતે અવિભાજ એવ છે, એવ એવ નર એવ. ૧૦
-

